

Arts i Humanitats

Guies per a una
docència universitària
amb perspectiva de gènere

Traducció i Interpretació

Lupe Romero Ramos

Xarxa Vives
d'universitats

TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ

GUIES PER A UNA DOCÈNCIA
UNIVERSITÀRIA AMB PERSPECTIVA
DE GÈNERE

Lupe Romero Ramos

AQUESTA COL·LECCIÓ DE GUIES ESTÀ IMPULSADA PEL GRUP DE TREBALL D'IGUALTAT DE GÈNERE DE LA XARXA VIVES D'UNIVERSITATS

Ada GARRIGA COTS, presidenta de la Comissió d'Igualtat, Universitat Abat Oliba CEU
Carmen Vives Cases, directora del secretariat d'Igualtat, Universitat d'Alacant
Marta Tort Colet, comissària d'Educació, Cultura, Joventut i Esport, Universitat d'Andorra
Maria Prats Ferret, directora de l'Observatori per a la Igualtat, Universitat Autònoma de Barcelona
Núria Ferran Ferrer, Delegada del rector per a la direcció de la Unitat d'Igualtat, Universitat de Barcelona
Elisa Marco Crespo, directora de la Unitat d'Igualtat, Universitat CEU Cardenal Herrera
Ana M. Pla Boix, delegada del rector per la Igualtat de Gènere, Universitat de Girona
Capilla Navarro Guzmán, directora de l'Oficina per a la Igualtat d'Oportunitats entre Dones i Homes, Universitat de les Illes Balears
Consuelo León Llorente, responsable de la Unitat d'Igualtat, Universitat Internacional de Catalunya
Fernando Vicente Pachés, director de la Unitat d'Igualtat, Universitat Jaume I
Anna Romero Burillo, directora del Centre Dolors Piera d'Igualtat d'Oportunitats i Promoció de les Dones, Universitat de Lleida
María José Alarcón García, directora de la Unitat d'Igualtat, Universitat Miguel Hernández d'Elx
Maria Olivella Quintana, coordinadora de la Unitat d'Igualtat, Universitat Oberta de Catalunya
Dominique Sistach, responsable de la Comissió d'Igualtat d'Oportunitats, Universitat de Perpinyà Via Domitia
Josefina Antonijuan Rull, vicerectora de Responsabilitat Social i Igualtat, Universitat Politècnica de Catalunya
M. Rosa Cerdà Hernández, responsable de la Unitat d'Igualtat, Universitat Politècnica de València
Maria José González López, directora de la Unitat d'Igualtat, Universitat Pompeu Fabra
Andrea del Pozo Rodríguez, cap de l'Àrea de Secretaria General, Universitat Ramon Llull
Víctor Merino Sancho, directora de l'Observatori de la Igualtat, Universitat Rovira i Virgili
Rosa Maria Mochales San Vicente, directora de la Unitat d'Igualtat, Universitat de València
Mar Binimelis Adell, directora de la Unitat d'Igualtat, Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya

Edita XARXA VIVES D'UNIVERSITATS

Edifici Àgora Universitat Jaume I · 12006 Castelló de la Plana

<http://www.vives.org>

ISBN: 978-84-09-44332-1

LLIBRE SOTA UNA L·LICÈNCIA CREATIVE COMMONS BY-NC-SA.

Autora: Lupe Romero Ramos

Coordinadores: M. José Rodríguez
Jaume i Maria Olivella Quintana

@Xarxa Vives d'Universitats, 2023

Generalitat de Catalunya
Institut Català de les Dones

Aquesta obra ha estat editada amb el suport de l'Institut Català de les Dones de la Generalitat de Catalunya.

Xarxa Vives
d'universitats

SUMARI

PRESENTACIÓ	5
01. INTRODUCCIÓ	10
02. LA CEGUESA AL GÈNERE I LES IMPLICACIONS	11
03. PROPOSTES GENERALS PER A INCORPORAR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN LA DOCÈNCIA	16
3.1 Gènere, llenguatge i norma lingüística.	17
3.1.1. El llenguatge i la concepció sexista i androcèntrica de la realitat.	17
3.1.2. Del genèric i l'específic del gènere en les llengües.	17
3.1.3. El masculí genèric i la norma lingüística.	19
3.2. L'enfocament interseccional i decolonial.	19
3.2.1. La identitat i l'orientació sexual	19
3.2.2. La discapacitat	21
3.2.3 El perfil ètnic i la racialització	23
3.2.4 Descolonitzar la mirada	24
3.3 Pautes de treball	24
3.3.1 El patriarcat és un sistema no neutral.	25
3.3.2 El llenguatge és acció i incideix en l'imaginari social i col·lectiu.	25
3.3.3 El llenguatge inclusiu és necessari, no és lleig ni redundant.	26
3.3.4 La tradició feminista en la traductologia i en la pràctica traductora és positiva i no problemàtica.	27
3.3.5 La traducció feminista amb enfocament interseccional és una realitat en l'àmbit professional.	28
3.3.6 La necessitat d'un posicionament ètic.	30
3.3.7 La consciència de gènere a l'aula.	31

04. PROPOSTES PER INTRODUIR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN LA DOCÈNCIA EN (DISCIPLINA)	34
4.1 Continguts en les matèries de T&I	34
4.2 La competència de gènere i els resultats d'aprenentatge	36
4.3 Els objectius d'aprenentatge.	37
4.4 Activitats.	39
4.4.1 Comprendre els textos amb perspectiva de gènere	39
4.4.2 Traduir amb llenguatge inclusiu	41
4.4.3 Traduir la representació de les identitats no normatives	42
4.4.4 Negociar traduccions amb perspectiva de gènere	45
4.4.5 Genealogia del feminisme en la traducció: els estudis de traducció des d'una perspectiva feminista	47
05. ENSENYAR A FER RECERCA SENSIBLE AL GÈNERE	50
Treballs de final de grau (finalistes o premis dels TFGs amb perspectiva de gènere del grau de Traducció i Interpretació de la UAB)	51
Treballs de Final de Màster (Màster Universitari en Traducció i Estudis Interculturals [MUTEI] i Màster Universitari en Traducció Audiovisual [MUTAV] de la UAB)	53
06. RECURSOS PEDAGÒGICS I DOCENTS ESPECÍFICS PER A INCORPORAR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE	56
Experiències docents en T&I i perspectiva de gènere	56
Guies i manuals de llenguatge no sexista i inclusiu, i recursos educatius i bibliogràfics amb perspectiva de gènere per a l'aula de T&I	61
Grups de recerca i innovació docent	63
Associacions de traductors/es i intèrprets	65
07. PER A APROFUNDIR	66
Estudis de traductologia feminista	66
Referències bibliogràfiques citades a aquesta guia	66

PRESENTACIÓ

Què és la perspectiva de gènere i quina rellevància té en la docència dels programes de grau i de postgrau? Aplicada a l'àmbit universitari, la perspectiva de gènere o transversalitat de gènere és una política integral per promoure la igualtat de gènere i la diversitat en la recerca, la docència i la gestió de les universitats, tots ells àmbits afectats per diferents biaixos de gènere. Com a estratègia transversal, implica que totes les polítiques tinguin en compte les característiques, necessitats i interessos tant de les dones com dels homes, tot distingint els aspectes biològics (sexe) de les representacions socials (normes, rols, estereotips) que es construeixen culturalment i històricament de la feminitat i la masculinitat (gènere) a partir de la diferència sexual.

La Xarxa Vives d'Universitats (XVU) promou la cohesió de la comunitat universitària i reforça la projecció i l'impacte de la universitat en la societat impulsant la definició d'estratègies comunes, especialment en l'àmbit d'acció de la perspectiva de gènere. És oportú recordar que les polítiques que no tenen en compte aquests rols diferents i necessitats diverses i, per tant, són cegues al gènere, no ajuden a transformar l'estructura desigual de les relacions de gènere. Això també és aplicable a la docència universitària, a través de la qual oferim a l'alumnat una sèrie de coneixements per entendre el món i intervenir-hi en el futur des de l'exercici professional, proporcionem fonts de referència i autoritat acadèmica i busquem fomentar l'esperit crític.

Una transferència de coneixement a les aules sensible al sexe i al gènere comporta diferents beneficis, tant per al professorat com per a l'alumnat. D'una banda, en aprofundir en la comprensió de les necessitats i comportaments del conjunt de la població s'eviten les interpretacions parcials o esbiaixades, tant a nivell teòric com empíric, que es produeixen quan es parteix de l'home com a referent universal o no es té en compte la diversitat del subjecte dones i del subjecte homes.

D'aquesta manera, incorporar la perspectiva de gènere millora la qualitat docent i la rellevància social dels coneixements, les tecnologies i les innovacions (re) produïdes. D'altra banda, proporcionar a l'alumnat noves eines per a identificar els estereotips, normes i rols socials de gènere contribueix a desenvolupar el seu esperit crític i a adquirir competències que li permeten evitar la ceguesa al gènere en la seua pràctica professional futura. Així mateix, la perspectiva de gènere permet al professorat prestar atenció a les dinàmiques de gènere que tenen lloc

en l'entorn d'aprenentatge i adoptar mesures que assegurin que s'atén a la diversitat d'estudiants.

El document que teniu a les mans és fruit del pla de treball del Grup de Treball en Igualtat de Gènere de la XVU, centrat en la perspectiva de gènere en la docència i la recerca universitàries. Al 2017 es va publicar l'informe *La perspectiva de gènere en docència i recerca a les universitats de la Xarxa Vives: Situació actual i reptes de futur* (2017), coordinat per Tània Verge Mestre (Universitat Pompeu Fabra) i Teresa Cabruja Ubach (Universitat de Girona), que constata que la incorporació efectiva de la perspectiva de gènere en la docència universitària seguia sent un repte pendent, malgrat el marc normatiu vigent a nivell europeu, estatal i dels territoris de la XVU. Al 2021 es va publicar una nova edició d'aquest informe, en aquesta ocasió coordinat per M. José Rodríguez Jaume i Diana Gil González (Universitat d'Alacant). S'hi conclouia que, tot i que el gènere s'està incloent progressivament en assignatures dels plans d'estudi dels diferents graus, encara persisteix un enfocament restrictiu que, si bé promou la formació en gènere en els continguts, els plantejaments i les metodologies, presenta limitacions com el canvi reduït en la cultura organitzativa i de gestió de les universitats o la convivència amb la ceguesa al gènere de la resta d'assignatures del pla d'estudis.

Un dels principals reptes identificats en ambdós informes per superar la manca de sensibilitat al gènere dels currículums dels programes de grau i de postgrau era la necessitat de formar al professorat en aquesta competència. Així, s'apuntava la necessitat de comptar amb recursos docents que ajuden el professorat a fer una docència sensible al gènere.

Per aquest motiu el Grup de Treball en Igualtat de Gènere de la XVU va acordar desenvolupar i continuar nodrint la col·lecció *Guies per a una docència universitària amb perspectiva de gènere*, sota la coordinació en una primera fase de Teresa Cabruja Ubach (Universitat de Girona), M. José Rodríguez Jaume (Universitat d'Alacant) i Tània Verge Mestre (Universitat Pompeu Fabra), i de M. José Rodríguez Jaume (Universitat d'Alacant) i Maria Olivella Quintana (Universitat Oberta de Catalunya) en les següents.

En conjunt s'han elaborat fins al moment 33 guies que s'han encarregat a professorat expert en l'aplicació de la perspectiva de gènere a la seua disciplina de diferents universitats:

ARTS I HUMANITATS:

ANTROPOLOGIA: Jordi Roca Girona (Universitat Rovira i Virgili)
 FILOLOGIA I LINGÜÍSTICA: Montserrat Ribas Bisbal (Universitat Pompeu Fabra)
 FILOSOFIA: Sonia Reverter-Bañón (Universitat Jaume I)
 HISTÒRIA: Mónica Moreno Seco (Universitat d'Alacant)
 HISTÒRIA DE L'ART: M. Lluïsa Faxedas Brujats (Universitat de Girona)
 MUSEOLOGIA I MUSEOGRAFIA: Ester Alba Pagán (Universitat de València)
 TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ: Lupe Romero Ramos (Universitat Autònoma de Barcelona)

CIÈNCIES SOCIALS I JURÍDIQUES:

ADMINISTRACIÓ I DIRECCIÓ D'EMPRESES: Pilar López-Jurado González i Núria Rodríguez Àvila (Universitat de Barcelona)
 COMUNICACIÓ: Maria Forga Martel (Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya)
 DRET I CRIMINOLOGIA: M. Concepción Torres Díaz (Universitat d'Alacant)
 EDUCACIÓ I PEDAGOGIA: Montserrat Rifà Valls (Universitat Autònoma de Barcelona)
 GEOGRAFIA: Maria Prats Ferret i Mireia Baylina Ferré (Universitat Autònoma de Barcelona)
 SOCIOLOGIA, ECONOMIA I CIÈNCIA POLÍTICA: Rosa M. Ortiz Monera i Anna M. Morero Beltrán (Universitat de Barcelona)
 TREBALL SOCIAL: Özgür Günes Öztürk Okumus i Mariona Lladonosa Latorre (Universitat de Lleida)
 TURISME: Ester Noguer Juncà (Universitat de Girona) i Montserrat Crespi Vallbona (Universitat de Barcelona).

CIÈNCIES:

FÍSICA: Encina Calvo Iglesias (Universidade de Santiago de Compostela)
 MATEMÀTIQUES: Irene Epifanio López (Universitat Jaume I)

CIÈNCIES DE LA VIDA:

BIOLOGIA: Sandra Saura Mas (Universitat Autònoma de Barcelona)

CIÈNCIES DE L'ACTIVITAT FÍSICA I L'ESPORT: Pedrona Serra Payeras i Susanna Soler Prat (INEF Barcelona)

INFERMERIA: M. Assumpta Rigol Cuadra i Dolors Rodríguez Martín (Universitat de Barcelona)

MEDICINA: M. Teresa Ruiz Cantero (Universitat d'Alacant)

Nutrició i Dietètica: Purificación García Segovia (Universitat Politècnica de València)

PODOLOGIA: Montserrat Alcahuz Griñán, Soraya Vallés Martí i Carmina Montoliu Félix (Universitat de València)

PSICOLOGIA: Esperanza Bosch Fiol i Salud Mantero Heredia (Universitat de les Illes Balears)

ENGINYERIES I ARQUITECTURA:

ARQUITECTURA: María-Elia Gutiérrez-Mozo, Ana Gilsanz-Díaz, Carlos Barberá-Pastor i José Parra-Martínez (Universitat d'Alacant)

CIÈNCIES DE LA COMPUTACIÓ: Paloma Moreda Pozo (Universitat d'Alacant)

ENGINYERIES AGRÀRIES: M. Dolores Raigón Jiménez (Universitat Politècnica de València)

ENGINYERIA CIVIL: Irene Josa i Culleré (University College London) i Esther Real Saladrigas (Universitat Politècnica de Catalunya)

ENGINYERIA NAVAL, MARINA I NÀUTICA: Clàudia Barahona Fuentes i Marcel·la Castells Sanabra (Universitat Politècnica de Catalunya)

ENGINYERIA INDUSTRIAL: Elisabet Mas de les Valls Ortiz i Marta Peña Carrera (Universitat Politècnica de Catalunya)

ENGINYERIA MULTIMÈDIA: Susanna Tesconi (Universitat Oberta de Catalunya)

ENGINYERIA ELECTRÒNICA DE TELECOMUNICACIÓ: Sònia Estradé Albiol (Universitat de Barcelona)

METODOLOGIA:

DOCÈNCIA EN LÍNIA AMB PERSPECTIVA DE GÈNERE: Míriam Arenas Conejo i Iolanda García González (Universitat Oberta de Catalunya).

Aprendre a incorporar la perspectiva de gènere en les assignatures impartides no implica res més que una reflexió sobre els diferents elements que configuren el procés d'ensenyament-aprenentatge, tot partint del sexe i del gènere com a variables analítiques clau. Per poder revisar les vostres assignatures des d'aquesta perspectiva, a les Guies per a una docència universitària amb perspectiva de gènere trobareu recomanacions i indicacions que cobreixen tots aquests elements: objectius, resultats d'aprenentatge, continguts, exemples i llenguatge utilitzats, fonts seleccionades, mètodes docents i d'avaluació i gestió de l'entorn d'aprenentatge. Al cap i a la fi, incorporar el principi d'igualtat de gènere no és només una qüestió de justícia social sinó de qualitat de la docència.

M. José Rodríguez Jaume i Maria Olivella Quintana, coordinadores

01. INTRODUCCIÓ

La Traducció i Interpretació és una disciplina que consisteix en comprendre un text en una llengua i traslladar-ne el sentit en un altra, en un procés comunicatiu i intercultural delimitat per un context i una finalitat específiques. A partir d'aquesta premissa, Lupe Romero, de la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona, ens presenta una guia per a ensenyar-la amb perspectiva de gènere que obeeix a tres raons. La primera, visibilitzar i posar en valor una llarga trajectòria d'acadèmiques i professionals, sovint invisibilitzades enfront dels seus col·legues masculins. La segona, reflexionar i aportar eines per a traduir tenint en compte la imbricació de les diverses desigualtats estructurals (masclisme, racisme, colonialitat, binarisme, entre d'altres) tant amb la llengua d'origen com amb la de destinació. Finalment, ens obliga a una reflexió profunda sobre què vol dir traduir i interpretar des d'una perspectiva de gènere interseccional i de quina manera això indiscutiblement es vincula als principis de fidelitat i lleialtat al contingut original que regeixen la disciplina, problematitzant aquestes nocions i posant-les en diàleg amb el principi de neutralitat de traductores i traductors.

Romero desenvolupa de quina manera s'expressa la ceguesa de gènere en l'àmbit acadèmic, en la cultura professional i en la pròpia praxi de la traducció i la interpretació. En aquest sentit se'ns presenta una disciplina fortament feminitzada, tant per la gran quantitat d'acadèmiques i professionals implicades. Tot i aquesta naturalesa de la disciplina, les posicions de poder i els reconeixements professionals solen estar copats per homes. I pel que fa l'exercici de la professió, sovint no es posa prou atenció als biaixos (in)conscients dels i les traductors/es i a la importància de reconèixer la seva responsabilitat ètica envers els textos, en el sentit de ser conscients de reproduir o revertir pràctiques lingüístiques i discursives en termes d'igualtat.

Per a fer-hi front, els capítols 3, 4 i 5 de la guia ens proposen transversalitzar la perspectiva de gènere en totes les etapes del procés traductor i ens ofereixen eines conceptuals i metodològiques, així com exemples pràctics molt aterrats a la realitat dels actuals graus i màsters de la disciplina. L'autora, a més, pren com a punt de partida una definició interseccional de la perspectiva de gènere, vinculant-la, doncs, de manera estreta a l'antiracisme, la decolonialitat i a les dissidències sexuals.

02. LA CEGUESA AL GÈNERE I LES IMPLICACIONS

“Quiere el azar que un día cualquiera se cruce en nuestro camino una alumna para comentarnos que ha asistido a una mesa redonda sobre traducción audiovisual en unas jornadas universitarias. Resulta que le ha encantado y nos relata con pasión lo maravilloso de las intervenciones de todos y cada uno de los diferentes profesionales de dicha mesa. Curiosamente, la alumna recuerda perfectamente los nombres y apellidos de los cuatro participantes varones; después, sin embargo, nos habla de “la otra señora”. Parece que algo se rompe por dentro cuando te das cuenta de que la alumna ha pasado por alto a una traductora con más de treinta años de experiencia y con tantos títulos increíbles a sus espaldas. ¿Por qué sucede algo así?” (Botella, 2021)

La ceguesa al gènere és la impossibilitat de reconèixer que existeix una caracterització i consideració diferenciades en l'accés i el reconeixement professional, en els rols i estereotips entre homes i dones. En l'àmbit de la traducció i interpretació (d'ara endavant T&I), en tractar-se d'uns estudis i d'una professió molt feminitzada és difícil de reconèixer la desigualtat a simple vista. No obstant això, la ceguesa de gènere i les seves conseqüències poden observar-se des de llocs diferents: des del món acadèmic, passant per la recerca, l'exercici de la professió, fins a arribar a la praxi mateixa de la traducció i la interpretació, aspecte fonamental en la formació de l'alumnat.

Abans d'entrar en qüestions concretes voldria advertir a l'audiència que les dades, recerques, interpretacions i pràctiques docents que s'aporten en aquesta guia, procedeixen d'un coneixement situat (Haraway, 1988). Per tant, encara que moltes de les qüestions que aquí es recullen i proposen puguin donar-se en altres latituds o fer-se extensibles a altres contextos, com a professora-investigadora pertanyent a un context acadèmic sociocultural i geopolític concret, el coneixement que aquí s'exposa és situat i per això, necessàriament limitat i incomplet.

1. El món acadèmic. En el món acadèmic, només cal donar un cop d'ull al directori de professorat de Traducció i Interpretació de les facultats del territori espanyol, per a advertir que el personal docent i investigador (PDI) d'aquesta àrea té nom de dona; no obstant això, i tot i que actualment ja comptem amb diverses catedràtiques en la disciplina i amb acadèmiques que presenten una producció científica més que considerable en termes de quantitat i qualitat, la participació de dones com a conferenciants en plenàries en congressos nacionals i interna-

cionals continua sent minoritària en termes absoluts o en termes de proporcionalitat. Anàloga situació és la de la participació de dones en els càrrecs de gestió dels centres i/o departaments universitaris, on la seva presència és majoritària en càrrecs intermedis, però en càrrecs de direcció com a degana, o cap de departament és clarament inferior històricament en proporció al nombre total d'homes i dones que conformen el PDI dels centres.¹

En totes dues situacions, es dona el conegut miratge de la igualtat o “vel de la igualtat” (Lagarde, 2003), és a dir, la idea errònia que si les dones ocupem espais físics en convivència amb els homes, s'aconsegueix la igualtat efectiva; aquest “vel” impedeix veure que la presència simbòlica oculta la realitat desigual, sense que es produeixin canvis profunds en la cultura organitzativa i es continuïn perpetuant estils de lideratge i en ocasions dinàmiques de relació en els equips de gestió i recerca, encara llunyanes a una perspectiva igualitària i integradora.

2. La professió. En l'àmbit professional, diversos estudis donen compte del biaix de gènere que es produeix en la professió, independentment del camp de traducció al qual una es dediqui. Com esmentàvem anteriorment, la feminització de la professió és un fet i un factor àmpliament assenyalat per diverses associacions espanyoles de traductores/s i intèrprets (ASETRAD, ATRAE, etc.). Aquesta feminització produeix, *de facto*, una discriminació indirecta perquè socialment els treballs de dones acostumen a ser menys prestigiosos i, per tant, pitjor valorats i pagats que professions més masculinitzades (les ciències “pures” en general).

Si en la cita amb la qual obríem aquest apartat, es feia referència a la falta de reconeixement i visibilitat d'una prestigiosa traductora audiovisual, en el cas de la traducció editorial es produeix una situació anàloga. Diversos estudis (Fruela Fernández, 2012; Santaemilla, 2020) assenyalen que, encara que en els requisits que s'exigeixen a les i els professionals de la traducció no hi ha una discriminació directa per gènere, sí que s'adverteixen discriminacions indirectes relacionades

¹ Només per posar un exemple, en la història de la FTI de la UAB des del seu inici com a Escola Universitària fins ara (1972-2023) han assumit l'encàrrec de director/a i degà o degana del centre dotze persones, de les quals set han estat homes (58,3 %) i cinc dones (41,7 %), no representant la realitat d'un centre amb presència majoritària de dones professores i estudiants. No obstant això, cal destacar que la direcció i l'equip actual està format gairebé íntegrament per dones, i reflecteix la realitat del centre, amb un 70 % aproximat de dones en el professorat i un 77 % en l'alumnat del grau de T&I (dades del curs 2022-2023). Esperem que aquesta tendència sigui el reflex d'un canvi real en la societat i es converteixi en una pràctica habitual de representació.

amb els tipus de textos i obres que tradueixen dones i homes, sent aquests últims els qui tradueixen obres de major prestigi des del punt de vista editorial (novel·la, assaig, poesia, etc.).

Sembla ser que aquesta circumstància obeeix a diversos factors, com la tendència de les editorials a encarregar obres més “erudites” als homes, i la possibilitat limitada d’elecció per part de les dones a l’hora d’acceptar els encàrrecs de traducció, perquè a causa del rol de cuidadores que exerceixen en la quotidianitat, assumeixen encàrrecs de traducció de gèneres literaris als quals cal dedicar-li menys temps (textos més comercials i menys prestigiosos). Aquesta situació comporta que les persones que opten als premis de traducció editorial siguin majoritàriament homes i, en conseqüència, són ells els qui reben la majoria dels guardons, amb la consegüent invisibilització i falta de reconeixement de les dones traductores en la professió.²

En totes dues qüestions, es fa evident que la visibilitat i representativitat de dones com a referents en l’acadèmia i en molts sectors de la professió és molt inferior a la dels homes. Des d’aquest punt de vista, i amb vista a obtenir més visibilitat, es fa necessari problematitzar la dimensió sexe-genèrica en aquests aspectes, apostant per una docència amb perspectiva de gènere que contribueixi a combatre el miratge d’igualtat, incorporant en les matèries i/o assignatures de les titulacions de grau i màster continguts sobre la història de traductores/s i intèrprets, visibilitzant el sexe a les referències bibliogràfiques, i posant en qüestió l’aparent igualtat entre homes i dones en el nostre entorn professional.

3. Traduir i interpretar. En el cas de la praxi de la traducció i la interpretació, qüestions com la negació del patriarcat com a sistema ideològic imperant i el miratge d’igualtat que assenyalàvem anteriorment dificulten el reconeixement en els textos (escrits, orals, audiovisuals, etc.) dels biaixos androcèntrics i sexistes en la llengua i de la construcció de narratives que ofereixen una imatge esbiaixada

2 Segons dades del Ministeri de Cultura de 2023, en les cinquanta dues edicions del *Premio Nacional a la Mejor Traducción*, només quinze dones han estat guardonades enfront de trenta-set homes, és a dir, menys de la meitat; anàloga situació és la del *Premio Nacional a la Obra de un Traductor*, on es premia la labor traductora d’un/a professional de la traducció, en la qual, de trenta-quatre edicions, només nou dones han estat guardonades enfront de vint-i-cinc homes. Cal destacar que, en tots dos guardons, s’observa una tendència a premiar a més dones en els últims deu anys; de fet, des de les edicions de 2011 fins a la de 2022, hi ha hagut 10 i 5 dones premiades respectivament enfront de les 5 i 4 dones d’anys anteriors.. Tant de bo que aquesta tendència no sigui passatgera i, de la mateixa manera que assenyalàvem en el cas de les direccions d’equips, esperem que el reconeixement i la visibilitat en l’àmbit de la traducció literària també es converteixin en una pràctica habitual.

i/o estereotipada de la dona, invalidant les seves subjectivitats i experiències, a través de diferents estratègies lingüístiques i discursives.

Des del punt de vista de la traducció i la interpretació és fonamental que els i les futurs/es professionals sàpiguen identificar aquests elements, interrogar-se sobre què suposen en termes de desigualtat, i prendre consciència de la responsabilitat ètica que es té com a traductor/a en aquesta qüestió, ja que les solucions traductores que es prenguin poden continuar reproduint i perpetuant aquesta construcció patriarcal del llenguatge o, per contra, poden revertir-la en termes d'igualtat.

És important destacar que quan ens referim a reflexionar sobre quines solucions traductores poden prendre's, no estem plantejant la idea de poder pervertir o tergiversar el significat de textos originals connotats ideològicament, com podria ser el canviar o "suavitzar" elements masclistes en un text, la narrativa del qual sigui una expressió d'aquesta ideologia masclista, de la mateixa manera que no tergiversariem, per exemple, el significat d'un discurs adscrit a una ideologia política d'extrema dreta en la seva traducció, encara que a nivell individual es discrepés d'aquesta ideologia.

Quan ens referim a la necessitat de reflexionar sobre les solucions traductores possibles des d'una perspectiva de gènere, el que es planteja és intervenir en qualsevol tipus de text que, sense estar connotat ideològicament, fa servir la llengua responent a patrons patriarcals on l'home és el patró per mesurar qualsevol cosa, i el masculí genèric és l'ús normal i "natural" a la llengua perquè sempre s'ha fet així; per tant, a l'hora de traduir un text, la solució traductora immediata, automàtica, i natural també és continuar invisibilitzant a les dones i reproduint el sexisme i l'androcentrisme de manera acrítica en la llengua d'arribada. Així mateix, i en el marc d'aquesta perspectiva orientada a la igualtat, cal que s'apliqui un enfocament interseccional per a reflexionar i donar solució a les formes lingüístiques i discursives del gènere en la seva intersecció amb altres eixos de desigualtat, principalment en aquells relacionats amb la sexualitat i identitat/expressió de gènere; la raça/perfil ètnic i la discapacitat/diversitat funcional, etc.

Cal assenyalar que, en la reflexió sobre la presa de decisions en les solucions traductores, la problematització de la dimensió sexe-genèrica no es realitza de manera aïllada, sinó en diàleg amb nocions clau en la disciplina com ara la neutralitat de la traductora i del traductor, la fidelitat a l'autoria o al text original, l'equivalència traductora, l'habilitat d'aplicar estratègies de traducció diverses, i altres aspectes com el manteniment d'una finalitat equivalent a la del text ori-

ginal en el text d'arribada, la naturalitat del text d'arribada, les característiques i condicionants de la modalitat traductora, l'ètica professional, la possibilitat de negociar amb la clientela, etc. Tots aquests elements intervenen en la presa de decisions i, per això, és convenient que una formació amb perspectiva de gènere en la nostra disciplina es vinculi a les diferents fases de formació de traductors/es i intèrprets i amb una progressió que vagi en paral·lel a l'adquisició dels coneixements sobre la traducció i la interpretació i a l'adquisició de les competències lingüístiques, extralingüístiques i instrumentals (PACTE, 2017).

En els següents apartats descriurem el marc d'aplicació de la perspectiva de gènere en la disciplina explicant algunes qüestions conceptuals i metodològiques generals i després il·lustrarem alguns exemples d'activitats i tasques per a treballar continguts i objectius d'aprenentatge concrets.

03. PROPOSTES GENERALS PER A INCORPORAR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN LA DOCÈNCIA

“Feminist translation could be defined as any conscious discursive intervention that seeks to contribute, through translation, to global social justice and the eradication of intersectional gender discrimination” (Castro i Ergun, 2018)

La formació per a la traducció i la interpretació és una formació interdisciplinària que, en línies generals, està formada per diverses matèries: llengua inicial, llengües estrangeres, traducció, interpretació, teoria i història de la traducció, terminologia, documentació i tecnologies de la informació. El coneixement aplicat d'aquestes matèries és imprescindible perquè l'alumnat aprengui a traduir i interpretar de manera reeixida. Per aquest caràcter interdisciplinari dels estudis, considerem que la perspectiva de gènere hauria de realitzar-se de manera transversal en totes les matèries, ja que els biaixos de gènere i l'androcentrisme tenen diferents manifestacions segons la matèria/assignatura que s'estigui impartint i segons la combinació lingüística concreta. Des d'aquest punt de vista, convé que l'alumnat aprengui a identificar els biaixos de gènere concrets segons els continguts de les diferents assignatures, a reflexionar-hi i a proposar solucions de manera crítica.

Per una altra banda, i en el cas específic del procés traductor, aquests tres objectius generals de l'aprenentatge amb perspectiva de gènere (identificar, reflexionar i proposar), els podem integrar als objectius d'aprenentatge disciplinars ja que coincideixen *grosso modo* amb les tres fases del procés de traducció en les que l'alumnat ha de treballar per aprendre a traduir, és a dir: comprendre el text original, desprendre's del significat del text, quedant-se amb el sentit en un pla cognitiu, per a passar a l'última fase on se cerquen i se sospesen les solucions traductores possibles, i es trien les més adients en la llengua d'arribada, aquelles que mantinguin un sentit i una finalitat equivalents a la del text original, tenint en compte el context de traducció.

La nostra proposta, per tant, va en la línia d'integrar la perspectiva de gènere de manera conscient en totes les fases del procés traductor. En l'apartat següent veurem exemples concrets de com pot aplicar-se, però abans en aquest apartat realitzarem una proposta essencial per a abordar una docència de la T&I amb perspectiva de gènere, atenent a qüestions conceptuals i metodològiques bàsiques i proposant unes pautes de treball de caràcter general que ens puguin servir d'orientació i suport.

3.1 Gènere, llenguatge i norma lingüística.

Traductores, traductors i intèrprets treballem amb textos, transmetem el sentit d'un text (escrit, oral, audiovisual, etc.) en una llengua a un altre text d'una llengua diferent amb la mateixa finalitat i amb criteris d'equivalència i correcció lingüística, i per això, quan parlem del gènere en aquesta disciplina és imprescindible donar resposta a les següents preguntes: quina relació hi ha entre el gènere i el llenguatge? Com es manifesta l'androcentrisme i el sexisme en les llengües? Què diu la normativa lingüística sobre aquest tema? En els següents subapartats intentarem donar resposta a aquestes qüestions.

3.1.1. El llenguatge i la concepció sexista i androcèntrica de la realitat.

El gènere és una de les categories centrals del pensament feminista que, en la seva accepció més generalitzada, utilitzem com a categoria social perquè al·ludeix al conjunt de característiques diferenciades que la societat assigna als individus segons el seu sexe biològic. En tractar-se d'una categoria social, el gènere es construeix a partir de discursos i ideologies patriarcal que defineixen normes socials, rols i estereotips associats a la feminitat i a la masculinitat. Aquesta construcció social no sols és binària, sinó també i, sobretot, jeràrquica, on la masculinitat ocupa una posició social dominant enfront d'una feminitat passiva i secundària (Soriano Villarroel, 2007).

Un dels instruments més poderosos en la perpetuació i reproducció dels discursos i ideologies patriarcal és el llenguatge: a través de diversos mecanismes lingüístics i estratègies discursives, la llengua construeix, recrea i naturalitza el sexisme i l'androcentrisme com a pilars bàsics del patriarcat en la societat, d'aquí la importància de detectar i revisar aquestes pràctiques ja que si la llengua és un reflex de la societat patriarcal, que no sols reproduceix sinó que també produeix i incideix en la percepció i representació esbiaixada de comportaments i actituds segons el gènere, llavors un ús del llenguatge inclusiu pot afavorir la construcció d'una societat més igualitària.

3.1.2. Del genèric i l'específic del gènere en les llengües.

Les llengües tenen maneres diferents de marcar el gènere gramatical en els éssers humans; en idiomes com el català, espanyol, francès o italià, tenim dos gèneres, i tots els substantius pertanyen a un d'ells; en canvi, llengües com el japonès, el xinès o el coreà no tenen gènere gramatical i, en el cas de l'anglès, tot i que sí es pot distingir femení i masculí, molts substantius referits a persones no tenen un gènere

re associat. No obstant això, i malgrat aquesta aparent diversitat, cal destacar que totes les llengües tenen mecanismes androcentristes i sexistes que invisibilitzen, discriminen o subordinen a les dones (Bengoechea 2021) independentment de tenir o no gènere gramatical.

De fet, el gènere gramatical pot ser un d'aquests mecanismes de invisibilització però no és l'únic. En la majoria de les llengües hi ha estratègies lingüístiques i discursives que invisibilitzen, el pensament i la subjectivitat femenines i discriminen les dones amb diferents mecanismes, com ara els duals aparents, és a dir, paraules que canvien el significat segons el sexe que designin, sent la forma al femení la que té un significat inferior o negatiu (*secretari/secretària; sergent/sergenta*); els buits lèxics, és a dir, paraules que només poden ser aplicades a un únic sexe, normalment en valor positiu si és referit a l'home i en valor negatiu o inferior per a la dona (*cavalleriesitat; harpia*); l'ordre de presentació que sistemàticament és primer l'home i després la dona (*benvinguts i benvingudes; amics i amigues, etc.*); l'ús asimètric en noms, cognoms i tractament i les denominacions sexuades on els homes són anomenats per la seva identitat i els seus mèrits i les dones per el seu sexe o la seva dependència (*senyor/senyora-senyoreta; la vídua del Sr. X; l'advocat i la seva dona;*); i les representacions asimètriques de tipus discursiu, en relació amb la visió estereotipada del que significa culturalment ser dona o home i els rols de gènere assignats, que van des del tipus de treball que s'exerceix (*treballs de caràcter social o humanístic vs treballs tècnics, científics o tecnològics; treballs subordinats vs treballs de comandament o direcció, etc.*) al lloc que s'ocupa a la llar i en les cures (*reproducció vs producció; responsabilitat en les cures vs absència o ajuda; presa de les petites decisions quotidianes a casa vs presa de les grans decisions com a cap de família, etc.*), fins a l'aparença física (*les dones sedueixen amb el seu atractiu físic i el seu cos és objecte [passiu] de desig vs el homes que són subjectes [actius] de la conquesta sexual per la seva intel·ligència, èxit social i poder econòmic*) i els trets personals (*fràgils, indecises, col·laboradores, submises vs forts, decidits, competitius, dominants, etc.*).

Moltes d'aquestes estratègies lingüístiques i representacions discursives són fàcils d'identificar perquè són molt evidents, i també més o menys nombroses en funció de les realitats socials dels territoris però altres estratègies no són tan explícites, per la qual cosa l'alumnat necessitarà eines lingüístiques i d'anàlisi de discurs per a poder identificar-les i problematitzar els diferents significats connotatius i denotatius que aquestes estratègies presenten des de la dimensió sexe-genèrica.

3.1.3. El masculí genèric i la norma lingüística.

El llenguatge inclusiu és una eina fonamental per a traduir i interpretar amb perspectiva de gènere. No obstant això, la majoria dels organismes oficials defensa l'ús del masculí genèric perquè considera que l'únic criteri vàlid en les llengües és el gramatical, obviant així el caràcter simbòlic i profundament androcèntric del llenguatge. Una altra de les crítiques més freqüents sobre el llenguatge inclusiu és la que sosté que els constants desdoblaments en els textos i altres mecanismes fan que el text sigui “pesat” i difícil de llegir.

Cal dir, però, que moltes d'aquestes crítiques tenen a veure amb una visió conservadora de la llengua i amb una actitud d'oposició als canvis, i d'altres obeeixen a les resistències a abandonar una representació androcèntrica del món i a la voluntat de continuar reproduint les lògiques patriarcals en el llenguatge; no obstant això, també cal assenyalar que, malgrat les excel·lents guies de llenguatge inclusiu que tenim a disposició en diferents llengües, no són pocs els exemples de textos amb llenguatge inclusiu de dubtosa qualitat, i per això és necessari que a les aules de traducció formem al nostre alumnat en una bona redacció de textos inclusius; aspectes com la naturalitat, la precisió i la correcció en els textos, no més s'aconsegueixen a través de la formació i la pràctica.

3.2. L'enfocament interseccional i decolonial.

En l'aplicació de la perspectiva de gènere en la docència de la T&I és fonamental incorporar un enfocament interseccional per a abordar la comprensió i anàlisi d'altres variables, la intersecció de les quals amb el gènere té una representació lingüística i discursiva específiques i a vegades esbiaixada i/o discriminatòria, que convé treballar a l'aula també des de la triple perspectiva d'identificar-ho en el text original, reflexionar-hi i proposar solucions traductores. Per qüestions d'espai, assenyalarem les més importants o que generen més problemes o dubtes sobre la representació lingüística i discursiva per tal de identificar i/o evitar la (re)creació de discursos discriminatoris, vexatoris i d'infantilització. Aquestes variables són: la identitat i orientació sexual, la raça/ètnia i la discapacitat/diversitat.

3.2.1. La identitat i l'orientació sexual

En l'àmbit del col·lectiu LGBTQ, des de l'activisme lingüístic i en diferents àmbits de representació informal, han sorgit noves propostes de llenguatge inclusiu per a marcar el plural, evitar l'ús del masculí genèric i anar més enllà dels desdobra-

ments. La majoria d'aquestes propostes presenten l'ús de la -x-, la -@- (o la -i- en el català): totxs; tot@s; totis; i encara que algunes d'aquestes formes en uns certs contextos no han prosperat perquè són impronunciables o a vegades causen problemes de llegibilitat en els lectors de pantalla (-x -@), la veritat és que són nombrosos els textos que presenten aquestes grafies com a acte subversiu i d'activisme polític³ i des de la traducció escrita hem de donar resposta, al marge de consideracions estrictament normatives.

Un altre cas de grafies que actualment encara estan fora de la norma lingüística en l'estat espanyol serien les formes en -e- (castellà) i -i- (català) usades en la representació lingüística en singular de les persones no binàries, que afecta no sols els substantius, sinó també a pronoms, possessius, demostratius, etc. En textos escrits i sobretot en l'àmbit audiovisual, podem veure una representació cada cop més nombrosa de persones que no es defineixen ni com a home ni com a dona i que necessiten ser anomenades amb expressions que vagin més enllà d'una concepció binària del gènere. En aquest sentit, i en l'àmbit del català, la forma més estesa és la -i-, i encara que és un recurs l'aplicació del qual no està exempta de complicacions,⁴ és obvi que en traduir el llenguatge no binari d'un text original cal buscar formes equivalents en la llengua d'arribada, per a reflectir aquesta identitat i no cometre "misgendering" (error de gènere). En aquest sentit és important formar a l'alumnat en la importància de conèixer la identitat de gènere de les veus que tradueix per a triar les solucions lingüístiques adequades, un text amb llenguatge inclusiu ha de representar necessàriament totes les realitats existents: dones, persones no binàries i homes.⁵ Així mateix, cal interrogar-se sobre si les identitats i col·lectius minoritzats tenen una denominació institucional que els representi o per contra se'ls invisibilitza (en documents administratius,

3 Arrate Hidalgo i Lawrence Schimel en la traducció al castellà de *Putuma* (2018) assenyalen com l'ús de la -x- en la paraula "womxn" del text original s'inscriu dins d'una tradició feminista, que amb aquest recurs esborra la paraula "home/s" ("man" o "men") del singular i plural per a "dona" ("woman" o "women"). Així mateix, consideren que l'activisme *queer*, en el cas del castellà, s'utilitza la -x- no sols per a superar el masculí genèric sinó també per a trencar amb els límits d'un binarisme de gènere.

4 Bel Olid posa el següent exemple: "No hi ha manera de dir la meva filla/el meu fill sense marcar-ne el gènere. La "i" és molt rara i és fa feixuga (li mevi filli?). Li traductor i assenyalava que encara que ara sigui molt difícil, amb l'ús s'anirà normalitzant, tal com està succeint en el castellà amb la forma anàloga no binària -e-. <https://twitter.com/BelOlid/status/1299429030811197440>

5 Cal dir que quan parlem de persones no binàries no ens referim a un grup homogeni que vulgui ser anomenat de la mateixa manera: algunes persones fan servir pronoms femenins, altres neutres i altres masculins, i també hi ha persones que se senten còmodes amb qualsevol pronom.

jurídics, mèdics, etc.)⁶ per a poder identificar quin és el problema específic de representació i trobar les solucions traductores oportunes en cada cas (oferir solució convencional i alternativa amb perspectiva de gènere, negociar l'encàrrec amb la clientela, etc.).⁷

Mantenint-nos en l'àmbit LGBTQ i en el marc dels estudis *queer*, cal fer referència al llenguatge del col·lectiu –més conegut en els estudis de llenguatge i traducció com *gayspeak* (Hayes, 1976/2006) i *camp talk* (Harvey 1998)– que s'ha emprat no sols per a disposar d'una manera d'enunciació diferenciada compartida per la comunitat LGBTQ, sinó també i sobretot com a eina per a qüestionar l'heterosexualitat com a norma social hegemònica, i reconèixer i reivindicar totes aquelles conductes sexuals que estan fora d'aquestes categories convencionals. Aquestes identitats sexuals no hegemòniques es presenten com a dissidents i, per això, el llenguatge amb el qual s'expressen té una forta càrrega identitària i una finalitat subversiva que necessàriament haurà de mantenir-se en la traducció. En el cas de les lesbianes (i també bisexuals), col·lectiu travessat per les variables dona i orientació sexual no normativa, la seva visibilitat en productes fílmics i/o narratius és menor i, a vegades, amb una representació que imita els rols hegemònics normatius (la lesbiana que “fa” d'home i la que “fa” de dona), fet que comporta que la seva especificitat lingüística en termes d'identitat i reivindicació sigui molt menys visible que la d'altres persones del col·lectiu amb molta més representació com els gais, i l'escena *drag*.

3.2.2. La discapacitat

En el cas de les expressions capacitistes, cal assenyalar que al llarg de la història les persones amb alguna mena de trastorn mental, físic, intel·lectual, sensorial o psicomotor han rebut diverses denominacions, les quals s'han anat substituint per altres a mesura que les primeres s'anaven transformant en insults (ésser anormal, subnormal, mongòlic, retardat, coix del front) i s'han fet servir per a ofendre a la

6 Vegeu l'estudi de Rojas-Castillo (2022) on es realitza una comparativa sobre la legislació actual de països que reconeixen el gènere no binari en diversos documents d'identitat. Aquests països són: Alemanya, Austràlia, l'Argentina, Islàndia, Nova Zelanda i Califòrnia (EUA).

7 Tot i que en l'estat espanyol encara no es reconeix la categoria no binària en l'ordenament jurídic, una sentència recent del Tribunal Superior de Justícia d'Andalusia (TSJA) obre la porta al fet que la situació canviï. Davant la demanda d'Andrea Speck, persona no binària d'origen alemany, que va demanar que la seva identitat fos recollida en el “Registro Central de Extranjeros” tal com apareix en el seu passaport alemany, el tribunal ha dictaminat que la policia haurà d'incloure una casella en aquest registre com a X o “indeterminat”. Vegeu la notícia a: <https://elpais.com/espana/andalucia/2023-05-02/el-tribunal-superior-andaluz-obliga-a-la-policia-a-registrar-como-no-binario-a-un-ciudadano-aleman.html>

persona a la qual es dirigeixen (Aguilera-Jiménez i Gómez del Castell, 2010). També aquí entraria l'ús d'expressions sobre salut mental utilitzades per a assenyalar negativament comportaments, utilitzant la malaltia o el trastorn com una característica negativa (ésser bipolar, esquizofrènic/a, TOC, autista, etc.).

A l'aula convé treballar aquests aspectes i reflexionar sobre la violència simbòlica que suposa transformar paraules que denominen malalties en insults i l'estigma sobre la salut mental que es (re)crea cada vegada que s'utilitzen aquestes expressions per a desvalorar a les persones. Es tracta de convidar a l'alumnat a fer ús de la seva creativitat i del coneixement de les llengües de treball per a buscar expressions equivalents en expressivitat i intencionalitat, sense que es discrimini cap col·lectiu.

En el cas de les narratives o relats que es construeixen sobre les persones discapacitades, és necessari identificar les diferents formes en les quals es manifesta el capacitisme (Nario-Redmond *et al.*, 2019): la mirada hostil amb discursos intimidatoris i abusius (deshumanització); la mirada benvolent amb discursos condescendents basats en una percepció de les persones amb discapacitat com a febles, i que necessiten ser salvades (infantilització i/o paternalisme), i la mirada ambivalent, que combina una interacció paternalista i hostil (en funció de la resposta que s'obté de la persona discapacitada).

En el cas de la dona amb discapacitat, subjecte en el qual operen les dues variables, el discurs capacitista és molt més acusat en tres eixos fonamentals (Álvarez Ramírez 2023): en la violència que s'exerceix sobre ella perquè la seva credibilitat com a víctima està esbiaixada per una narrativa que la infantilitza i la converteix en un testimoni poc fiable; en una aparença física que no respon al cànon de bellesa normatiu i que actua com un factor d'invalidació per a accedir a una vida sexual activa; i en la negació a la maternitat perquè la imatge infantilitzada de les dones amb discapacitat, les fa ser considerades com a éssers asexuals i privats del dret de crear una família, tenir criatures, adoptar-les o fer-se càrrec de les cures. Aquestes narratives sancionen a les corporalitats fora de la norma i, quan representen a les dones amb discapacitat en productes fílmics i/o narratius –sempre en menor mesura del que són representats els homes amb discapacitat– la imatge que es projecta és completament capacitista ja que està destinada a provocar llàstima, sensibleria o tristesa, o bé se les mostra com a heroïnes i símbols de superació.

Identificar i reflexionar sobre aquestes narratives i relats a l'aula implica prendre consciència dels mites, estereotips i prejudicis que s'activen de manera inconsci-

ent quan es pensa en els binomis “capacitat/discapacitat; normalitat/diversitat”, i enfrontar-se a l’imaginari que s’ha construït socialment sobre les persones amb discapacitats, amb la finalitat de no reproduir les mateixes dinàmiques i relats, transformar les narratives i superar els prejudicis, mitjançant solucions traductores que mantinguin les mateixes finalitats o els mateixos actes de parla que a l’original però eliminant la càrrega capacitista dels seus enunciats.

3.2.3 El perfil ètnic i la racialització

En el cas del lèxic i les representacions discursives relacionades amb la raça i el perfil ètnic, convé treballar amb les expressions racistes que trobem en els textos. Moltes expressions són epítets ofensius racistes i construccions discursives que descriuen una representació inferioritzada, pejorativa i estigmatitzant de l’alteritat. Algunes d’aquestes expressions són molt explícites i altres són més subtils o són paternalistes; també hi ha expressions quotidianes, l’origen de les quals és racista (perquè el negre ha estat un color associat a coses negatives en contraposició al blanc, que s’associa a coses positives) però aquestes expressions estan tan normalitzades en el nostre repertori lingüístic, que no les advertim com a racistes encara que ho siguin, i les continuem reproduint o proposant com a solucions traductores de manera acrítica (*passar-la negra/tenir la negra/ tenir la sang negra/ treballar en negre- com un negre/ballar amb la negra, etc.*); també és necessari conèixer les formes utilitzades per determinats col·lectius per a autoanomenar-se (*mestissa/o en lloc de mulat/a,; persona racialitzada, etc.*) i de les formes identitàries comunitàries (*germà/ana, etc.*).

En aplicar l’anàlisi i la reflexió sobre aquestes formes, cal fomentar en l’alumnat el rebuig a les actituds paternalistes, i conscienciar a les i els estudiants que són les pròpies comunitats qui tenen l’agència per a decidir com volen (o no) ser anomenades; és a dir, desplaçar el focus a qui té la legitimitat d’enunciar i enunciar-se. En el cas de la dona racialitzada, subjecte en el qual operen les variables dona i raça/origen ètnic (sense que altres categories siguin excloents) és important assenyalar i identificar aquelles expressions que estigmatitzen, hipersexualitzen i exotitzen el seu aspecte i la seva existència.

Cal considerar que en la identificació i l’anàlisi de les expressions lingüístiques referides a identitats i col·lectius racialitzats, és imprescindible formar a l’alumnat a aprendre a desplaçar el focus d’atenció a l’anàlisi de com aquests es representen lingüísticament, interrogar-se sobre quins aspectes s’evidencien de l’alteritat, què s’omet, què es pressuposa, si la mirada sobre l’alteritat és paternalista, estereotipada o estigmatitzada, etc.; així mateix, davant la traducció de les formes uti-

litzades per a autoanomenar-se, cal documentar-se sobre si existeixen (o no) solucions traductores equivalents en la llengua d'arribada, per a poder valorar quin és el problema específic de representació i trobar fórmules que tinguin a veure amb la finalitat de la traducció i amb l'encàrrec, i que també siguin respectuoses amb l'especificitat identitària, sense eliminar-la, neutralitzar-la o exotitzar-la.

3.2.4 Descolonitzar la mirada

Finalment, i no menys important, cal promoure entre l'alumnat un qüestionament constant sobre les categories identitàries que utilitzem per a crear, interpretar i/o reproduir discursos que il·lustren les relacions de dominació entre el grup amb poder i la resta d'identitats subalternitzades. Les categories tancades, dicotòmiques i homogeneïtzants (dona; homosexual; discapacitat/da, etc.) no tenen en compte l'heterogeneïtat interna dels diversos grups socials i afavoreixen un relat i una interpretació esbiaixada que no mostra ni posa en valor els diversos espais de reflexió i les pràctiques de resistències concretes (Cubillos, 2015) i, en el cas de les dones del sud global, aquest plantejament fa que, des del feminisme hegemònic, aquestes dones siguin pensades com a objectes (o víctimes) i no com a subjectes de la seva pròpia història i les seves resistències, propiciant així una colonització discursiva (Mohanty, 1984/2008; Espinosa, 2009), és a dir, una mirada esbiaixada i eurocèntrica. Per a afavorir aquest aprenentatge i fomentar l'esperit crític entre el nostre alumnat, podem proposar lectures i activitats amb metodologies que integrin l'enfocament interseccional (Crenshaw, 1989; Hill Collins, 1990/2000) juntament amb la noció de *colonialitat del poder* (Quijano, 2014, 2020), per a entendre com s'han construït les jerarquitzacions, llocs i rols socials de les noves identitats històriques creades a partir de la colonització (negre, indi, mestís, europeu) i el concepte de la *colonialitat de gènere*, proposat pel feminisme decolonial (Lugones, 2008; Curiel, 2014; Espinosa, 2014), que ajuda a entendre i analitzar la construcció diferencial del gènere en termes racials.

3.3 Pautes de treball

En aquest apartat plantejarem algunes pautes per a treballar els continguts amb perspectiva de gènere a l'aula de T&I. Són premisses o punts de partida que tenen a veure amb els beneficis i la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere en la disciplina i que poden servir-nos com a marc general per a treballar els objectius d'aprenentatge que programem i les activitats que planifiquem. Les pautes són les següents:

3.3.1 El patriarcat és un sistema no neutral

Pot semblar una premissa òbvia, però atès el miratge d'igualtat que assenyalàvem en l'apartat anterior, sempre és necessari insistir en aquest punt. El patriarcat és un sistema que es basa en el domini institucionalitzat que manté la subordinació i la invisibilització de les dones i de tot allò considerat com a “femení”, respecte als homes i el que es considera com a “masculí”, creant així una situació de desigualtat estructural i social. basada en la pertinença a determinat “sexe biològic”. En tractar-se d'un sistema, res escapa a la influència dels valors i creences que el patriarcat transmet, reproduceix i reafirma en cadascuna de les seves manifestacions socials, culturals i institucionals.

Els textos que traduïm i interpretem, per tant, són elements que també reflecteixen aquesta desigualtat i projecten aquest sistema de valors i creences, fins i tot de manera inconscient, ja que hem interioritzat i normalitzat la ideologia patriarcal dominant. Pot ser que l'alumnat al principi no reconegui els biaixos ja que durant el seu creixement i socialització ha participat d'aquest sistema, i serà necessària una planificació de treball amb diferents textos i amb una progressió adequada, fins que el grup-classe aconsegueixi identificar que el sexisme i l'androcentrisme en els textos no obeeixen a la “casualitat” o a les preferències particulars d'un o una altra autor o autora, sinó que són biaixos sistemàtics i obeeixen a una visió patriarcal del món i de la societat.

3.3.2 El llenguatge és acció i incideix en l'imaginari social i col·lectiu.

Hi ha diferents estudis que des de la psicolingüística i la sociologia del llenguatge intenten descriure el paper del llenguatge en la percepció de la realitat, el pensament, la construcció del coneixement i la seva incidència en la consciència (Beltrán, 1990). En el marc d'aquestes relacions, complexes de definir i delimitar, s'afirma que el que diem amb paraules transcendeix l'aspecte lingüístic i afecta la nostra conducta i percepció, la nostra lògica i el nostre pensament, per això, es considera que a través del llenguatge adquirim una sèrie de normes i valors socials no únicament des d'un punt de vista valoratiu sinó també cognitiu (Mills, 1964). D'altra banda, no sols el que diem té efecte sobre els altres sinó també en nosaltres mateixes/os, i des d'aquest punt de vista, el llenguatge no és només una eina per a comunicar sinó que també i sobretot és un “lloc” en el qual s'habita, és a dir, articulem els nostres pensaments, construïm el món i generem idees gràcies al llenguatge.

Quines conseqüències té llavors la invisibilització contínua de la dona quan parlem, escrivim, escoltem? I les representacions estereotipades i estigmatitzants? I la reproducció d'expressions LGBTQfòbiques, racistes i capacitistes? A tenor dels estudis anteriors, no es pot negar la repercussió que té la llengua sobre el pensament, el coneixement i la consciència, per això tampoc pot negar-se l'impacte que aquestes representacions esbiaixades tenen en les persones i en la reproducció i manteniment d'un sistema androcèntric i desigual en la societat. Com a futures i futurs professionals de la llengua, el nostre alumnat no pot obviar la responsabilitat que té davant d'aquesta qüestió.

3.3.3 El llenguatge inclusiu és necessari, no és lleig ni redundant

L'ús d'un llenguatge inclusiu farà que desaparegui el sexisme i el masclisme en la societat? No, per si mateix, però tal com hem vist en l'apartat anterior, sí que és un element que contribueix a crear altres imaginaris possibles, a afavorir la representació i a col·laborar en la construcció d'una societat cada vegada més igualitària i respectuosa amb les dones i amb les persones no binàries.

En els últims anys, i en paral·lel als avenços en la transversalització del gènere en les institucions, hem assistit a la proliferació de textos inclusius des de les administracions i les institucions públiques, guies i bones pràctiques per a escriure amb llenguatge inclusiu, alhora que s'han anat produint tímids avenços en l'eliminació de biaixos masclistes en les gramàtiques de les llengües oficials de l'estat espanyol (feminitzar professions, eliminar definicions sexistes i veus misògines, etc.).

Podem pensar que aquestes actuacions es deuen al fet que la societat ha canviat i per això, s'han produït canvis en el llenguatge, però el concepte de societat en l'era de la informació no pot pensar-se de manera monolítica sinó com un àmbit permeable en constant transformació que incideix, alhora que es retroalimenta, de canvis en percepcions, actituds i comportaments quotidians (Uriarte i Acevedo, 2018). Aquesta relació circular entre llengua, cultura, institucions i societat és la que propicia canvis sostenibles en el temps; canvis en els quals inevitablement forma part el llenguatge, com a vehicle fonamental de transmissió de coneixements i experiències, i per això la forma en que ens comuniquem és important si volem una societat més igualitària.

Quant a la suposada lletjor i falta de naturalitat dels textos amb llenguatge inclusiu, cal ressaltar que encara que la gramàtica no és sexista, el seu ús sí que ho és. Cal tenir en compte que tradicionalment s'ha usat la forma masculina per defec-

te, i no sols per economia del llenguatge, sinó també perquè les formes masculines s'han considerat les més nobles (Lledó, 2005). Per això, començar a escriure amb llenguatge inclusiu també requereix d'un canvi de mentalitat i d'una bona formació, com assenyalàvem en un apartat anterior.

Podem trobar textos amb llenguatge inclusiu mal escrits, és clar, igual que podem trobar textos mal escrits sense llenguatge inclusiu. En qualsevol cas, els textos inclusius mal escrits posen de manifest dos aspectes importants: el primer té a veure amb la poca importància que a vegades se li ha donat a redactar textos inclusius amb correcció, deixant l'encàrrec –a vegades imposat– en mans de persones que no tenien la preparació i que s'han limitat a fer desdoblaments en masculí i femení, cada vegada que apareixia un masculí genèric; aquestes pràctiques han donat com a resultat textos forçats i de pèssima qualitat. El segon aspecte té a veure amb l'absència de formació específica, ja que la sola existència de guies de llenguatge inclusiu (tot i sent molt útils i necessàries) no garanteix l'aprenentatge; la formació ha de preveure un ensenyament aplicat i pràctic en la redacció de textos inclusius no sols a nivell de recursos lèxics i gramaticals, sinó adoptant també criteris textuais que des de la traducció coneixem bé, com ara la progressió temàtica, la coherència i la cohesió textual.

Les estratègies són moltes i variades, i a través d'activitats de redacció, revisió i correcció de textos, podem dotar a l'alumnat de les eines necessàries per a redactar amb llenguatge inclusiu, comparant també els diferents recursos en altres llengües (Expósito Castro i Rodríguez Muñoz 2023). Respecte a les activitats relacionades amb un canvi de mentalitat o orientades a assenyalat la necessitat d'escriure amb llenguatge inclusiu, des d'una òptica també textual, podem treballar amb textos en els quals el masculí genèric causa problemes de comprensió, contrasentits, ambigüitat, faltes de concordança amb les formes no binàries, etc.

3.3.4 La tradició feminista en la traductologia i en la pràctica traductora és positiva i no problemàtica

Existeix una tradició de pràctica traductora i teorització sobre la traducció des de la perspectiva feminista de llarg recorregut en la disciplina. Els inicis de la introducció del feminisme en la traducció se situen al Canadà en els anys vuitanta, a través d'un grup d'escriptores i traductores i en el context de la traducció literària. L'objectiu principal era desmantellar la càrrega patriarcal del llenguatge i de la societat a través de la traducció, amb la finalitat de construir una cultura literària feminista, promocionant una subjectivitat en femení –que fins llavors havia estat

amagada o distorsionada per *falotraduccions* (Henitiuk 1999)– i traduïnt obres avantguardistes d'autores francòfones del Quèbec, del francès a l'anglès.

Aquesta primera perspectiva feminista de la traducció, postulada teòricament com un enfocament perifèric i de resistència per a revisar enfocaments i conceptes en la traductologia i portada a la pràctica a través de propostes que plantegen noves maneres d'abordar la traducció dels textos des de l'intervencionisme, molt aviat aconseguirà un desenvolupament extraordinari i fructífer amb propostes acadèmiques i professionals que recullen els interessos de les diverses mirades i perspectives feministes. De fet, actualment, les perspectives feministes en la recerca i pràctica de la traducció apunten a assenyalar la discriminació de gènere des d'un enfocament interseccional (des del moviment *queer* fins al feminisme decolonial i els feminismes transnacionals) i a identificar els valors ideològics que s'amaguen darrere de les pràctiques lingüístiques. Aquesta primera identificació i assenyalament, constitueix un pas inicial previ a proposar pràctiques lingüístiques que advoquin per la igualtat i el canvi social (Martín Ruano, 2008).

Malgrat aquestes noves perspectives, a l'aula de traducció es continua ensenyant l'enfocament feminista de la disciplina situant-lo en l'àmbit de les feministes canadenques, i plantejant-lo, a més, sense tenir en compte el context literari i temporal en el qual es va desenvolupar. Per això, en la majoria d'ocasions aquest enfocament es conceptualitza com una pràctica conflictiva que respon a un intervencionisme ideològic i elitista (Reimóndez, 2020), en compte d'una pràctica positiva portadora de beneficis socials perquè apunta a una representació lingüística igualitària.

Des del punt de vista de la docència, cal reivindicar aquesta genealogia feminista en la traductologia, la traducció i la interpretació, ampliant l'espectre de reflexions acadèmiques mitjançant lectures seleccionades per a eliminar l'estigma negatiu que es té d'aquesta praxi, i treballant amb textos de traductores i traductores que apliquen aquesta perspectiva en l'exercici de la seva professió per a posar de manifest la millora dels textos traduïts des del punt de vista de la igualtat.

3.3.5 La traducció feminista amb enfocament interseccional és una realitat en l'àmbit professional

Traduir amb llenguatge inclusiu és ja una realitat en el mercat professional de la traducció i la interpretació. Encara que es poden observar diferències en l'aplicació de la perspectiva de gènere segons els tipus de textos, les situacions i els

entorns professionals,⁸ ningú posa en dubte la necessitat de fer servir el llenguatge incluiu en la traducció i correcció de la majoria dels textos oficials i administratius, així com l'aplicació necessària de la perspectiva de gènere quan s'interpreten a dones en situació de violència masclista. En la traducció especialitzada (jurídica, científico-tècnica, literària i audiovisual, i les seves respectives subdivisions textuales) la situació és dispar i convindrà treballar les equivalències més adequades tenint en compte les característiques de cada tipus i modalitat de traducció, i segons els factors de finalitat, característiques de l'encàrrec i altres elements que assenyalàvem en un apartat anterior.

En el cas de la mirada interseccional, ja hem assenyalat que tradicionalment la llengua ha estat i continua sent portadora de significats diversos, generadora de diferents imaginaris, i instrument essencial de reivindicacions identitàries, per la qual cosa la traducció ha d'atendre aquests valors no denotatius de la llengua. En el mercat professional s'aborda de diverses maneres la traducció de textos portadors d'aquests significats prenyats d'una càrrega reivindicativa, identitària i de dissidència, tant si es tracta d'identitats i orientacions sexuals diverses a l'heteronormativa com si es tracta d'identitats ètnic-racials no blanques. Els escenaris poden ser diversos: negociar amb la clientela un encàrrec de traducció que inclogui una correcció de revisors/es amb sensibilitat LGBTQ o de persones racialitzades (com també s'inclou la correcció en una traducció especialitzada); encarregar pròlegs o la col·laboració de professionals de les llengües que pertanyin als col·lectius subjectes d'aquestes obres; fins a la decisió de renunciar a un encàrrec de traducció d'aquest tipus en favor de persones pertanyents a aquests col·lectius.

Les solucions són diverses i dependran dels casos, sense que l'una o l'altra decisió impliqui la censura de cap traductor/a o una visió essencialista de l'acte de traduir, sinó la consciència de que la corporalitat i la identitat són conceptes que travessen la vida de les persones i adquireixen significats específics en paraules, que són difícils de traslladar i traduir per persones a les quals no els travessen de la mateixa manera; significa també prendre consciència del lloc que ocupem i del lloc que no deixem ocupar i que la representació de determinats col·lectius minoritzats en els espais és fonamental si, de veritat, apostem per una societat més igualitària.

⁸ Patricia Álvarez Sánchez (2021) assenjala que tot i la vitalitat dels estudis de traductologia feminista, i el reclam de traductòlogues feministes de reconegut prestigi com Susan Bassnett, Gayatri Spivak i África Vidal de portar a la pràctica la traducció feminista, aquest praxi en obres rellevants per als estudis de gènere, encara és minoritària.

Aquestes pràctiques ja són una realitat en el mercat professional, i alguna d'elles no està exempta de polèmica entre els i les professionals de la traducció; i precisament per això, a l'aula convindrà formar a l'alumnat no únicament a aplicar la mirada interseccional com comentàvem en l'apartat anterior, sinó també a entrenar-los en la presa de consciència del lloc que ocupen, a situar-se en el debat i a negociar l'encàrrec des d'un lloc ètic.

3.3.6 La necessitat d'un posicionament ètic

En àmbit espanyol existeixen diversos codis deontològics d'associacions de traductors/es i intèrprets que donen pautes generals sobre les bones pràctiques que han de guiar la labor dels i de les professionals. La majoria d'elles fa referència a tenir els coneixements necessaris per a garantir traduccions de qualitat, entenent aquest concepte de manera àmplia (llengües, tema, format, terminis acordats, etc.), són pautes específiques que controlen el comportament professional de traductors/es perquè el seu treball es consideri de confiança i de la més alta qualitat. Però quins són els valors i principis que han de guiar aquest comportament professional?

Una part de l'acadèmia considera que aquests principis ètics se sustenten a ser "fidel" i "lleial" al contingut del text original i, en conseqüència, a l'hora d'abordar una traducció les i els professionals han de regir-se per aquests criteris i ser "neutrals" en relació amb el contingut, però és això possible? I més important encara, és això aconsellable èticament? És obvi que sempre podem rebutjar un encàrrec de traducció d'un text el contingut del qual ens resulti insuportable ideològicament, aquesta situació tindria a veure amb la nostra ètica personal, però en l'acceptació de qualsevol encàrrec de traducció, i en la mesura en què la nostra mirada cap als textos és sempre situada, s'imposa una aproximació ètica cap a la ideologia, la cultura, i l'alteritat que s'expressen en els textos originals per a poder prendre decisions de manera conscient. Des d'aquest punt de vista, el concepte de neutralitat insta a ser acrítics en la presa de decisions i anul·la qualsevol principi ètic de posicionament davant els textos (Reimóndez, 2020), mentre que l'aplicació de la perspectiva de gènere en l'anàlisi dels textos insta a la presa de consciència i ajuda a guiar el comportament professional de traductores i traductors.

A l'aula, podem fomentar la perspectiva de gènere com a ètica professional a partir del treball amb diferents textos, que mostrin diverses casuístiques per a problematitzar la dimensió sexe-genèrica des d'un enfocament interseccional, i amb activi-

tats dirigides a diferenciar l'ètica personal de l'ètica professional, i la importància de prendre consciència com a pas previ a la proposta de solucions traductores.

3.3.7 La consciència de gènere a l'aula

La forma en que les persones construïm el nostre concepte de gènere planteja una resistència més o menys forta a la introducció de la perspectiva de gènere a l'aula. Per això, és important conèixer quina cultura de gènere hi ha al grup-classe.

En relació amb l'alumnat, el diagnòstic sobre quina és la seva consciència de gènere (West i Zimmerman, 1987) és fonamental per a poder planificar més encertadament la progressió dels continguts amb perspectiva de gènere i delimitar els objectius d'aprenentatge d'acord amb els avenços o resistències que anem detectant en la consecució de les activitats. A més de la construcció personal, relacional i social, també cal considerar com es construeix el gènere en l'àmbit específic dels estudis. Tal com assenyalàvem en el primer apartat, els estudis de traducció i interpretació estan molt feminitzats, factor que propicia el miratge de la igualtat i la idea de que no és necessària cap acció per a combatre la desigualtat; aquesta idea pot veure's reforçada en aquells centres on la perspectiva de gènere no s'apliqui a les aules o es practiqui de manera anecdòtica, ja que en aquests contextos l'alumnat entén que aquesta competència no és important en la seva formació, en contraposició a altres competències (bilingüe, extralingüística, instrumental, etc.) que sí reconeixen com a necessàries per al futur exercici de la seva professió.

Un altre aspecte important és el currículum ocult del professorat, és a dir, aquells aspectes no explícits de l'educació que influeixen en la formació de l'alumnat. En relació amb la consciència de gènere, el professorat exerceix un paper clau en la transmissió de missatges subtils sobre els rols i estereotips de gènere, que poden tenir un impacte significatiu en la forma en què l'alumnat es percep a si mateix i als altres. És important que professores i professors siguin conscients d'aquest currículum ocult, reflexionin sobre aquest aspecte de la seva docència i promoguin la igualtat i la diversitat a l'aula, a través de la inclusió de materials i exemples diversos, i la inclusió de metodologies participatives que fomentin el diàleg obert i qüestionin els rols de gènere tradicionals.

Les següents preguntes i indicacions poden servir de punt de partida per a reflexionar sobre la nostra docència:

- Comencem per allò bàsic: presentem el nostre programa amb llenguatge inclusiu? Plantegem a l'alumnat que en classe i en els treballs es farà servir llenguatge inclusiu.
- En relació amb la comunicació a la classe: estem utilitzant expressions sexistes, homòfobes o racistes? En som conscients? Amb quines altres expressions podem substituir-les per a fer un ús del llenguatge respectuós i inclusiu amb totes les identitats de gènere? Utilitzem estereotips i/o rols de gènere? Preguntem-nos sempre "Això que estic presentant té una correspondència en masculí o a l'inrevés?" Evitem l'ús de llenguatge o exemples sexistes en els enunciats dels exàmens i les avaluacions.
- Respecte als materials i continguts: si presentem la cultura d'un altre país, o parlem del que considerem l'alteritat, ho fem a partir d'estereotips? Qui està representat en el que es vol comunicar? Des de quin lloc s'enuncia? En els materials, textos i exemples: incloem perspectives i veus diverses no eurocèntriques en les discussions i materials de lectura? Apareixen famílies i relacions afectives diverses? Recordem que les famílies són molt heterogènies: famílies monoparentals femenines, homoparentals, sense descendència, criatures tutoritzades, etc. Tots els cossos que apareixen en les imatges són normatius? Apareixen persones amb discapacitat? Gent que no sigui blanca, prima o alta? Si no podem evitar manuals o materials estereotipats, aprofitem per a assenyalar-ho i abordar aquestes qüestions en classe.
- En relació amb les dinàmiques a l'aula: fomentem la participació activa i equitativa de tot l'alumnat en les activitats i discussions a l'aula, sense que els estereotips de gènere afectin la distribució de rols i responsabilitats? Apliquem bones pràctiques com ara nomenar i preguntar més a les noies, pautar els temps de resposta i/o no permetre intervencions més llargues i freqüents als nois, etc.; també hem de procurar deixar el temps necessari per a pensar les respostes; evitar les interrupcions, deslegitimacions i desqualificacions de les intervencions de les noies i, per descomptat, no tolerar les discriminacions de qualsevol tipus, les actituds sexistes, la violència, la LGBTQfòbia i l'assetjament sexual o altres tipus d'assetjament. Respecte això, coneixem el protocol d'actuació en aquests casos?
- Pel que fa a les activitats en grup: promovem les habilitats de comunicació assertiva, respecte mutu i resolució pacífica de problemes entre l'alumnat per a fomentar relacions saludables i equitatives? Promovem la col·labo-

ració i l'equitat en l'aprenentatge col·laboratiu dels grups de treball? Apliquem bones pràctiques: és important establir normes clares al començament dels projectes de treball en grup; ajudar a distribuir rols de manera equitativa fomentant la rotació de responsabilitats; animar a la creació d'espais segurs, d'escolta activa on es fomenti el diàleg i la col·laboració; implementar estratègies de presa de decisions inclusives (*brainstorming* previ; votació, consens, etc.); incentivar a les/els estudiants a treballar en grup, de manera horitzontal, compartint coneixements i habilitats, i ajudant-se mútuament; brindar suport i mediació quan sigui necessari per a garantir un ambient de treball col·laboratiu i respectuós.

- En relació amb l'avaluació: avaluem l'acompliment individual i grupal de manera equitativa? Utilitzem diversos mètodes d'avaluació (exàmens escrits, presentacions orals, projectes grupals, treballs pràctics, etc.) perquè l'alumnat pugui demostrar les seves habilitats i coneixements de diferents maneres, i diversos tipus d'avaluació segons finalitats, objectius i moments de l'aprenentatge. Una avaluació diagnòstica per a valorar el nivell de consciència de gènere de la classe a l'inici de curs és molt útil per a saber d'on partim.

Aquestes preguntes i indicacions poden ajudar-nos a reflexionar sobre com integrar la perspectiva de gènere en classe, i a explorar maneres de promoure la igualtat de gènere a l'aula, garantint un entorn de treball i de comunicació equitatiu i evitant biaixos en el procés d'avaluació de l'alumnat.

04. PROPOSTES PER INTRODUIR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN LA DOCÈNCIA EN (DISCIPLINA)

“change in linguistic practice is not just a reflection of some more fundamental social change: it is, itself, a social change” (Cameron 1990)

Un cop presentades les qüestions conceptuals i metodològiques bàsiques i les pautes generals de treball per a aplicar una docència amb perspectiva de gènere en els estudis de traducció i interpretació, en aquest apartat presentarem alguns continguts, la competència de gènere, els objectius i resultats d'aprenentatge, i cinc exemples d'activitats que es poden posar en pràctica en la formació per a la traducció i la interpretació.

4.1 Continguts en les matèries de T&I

Són temes que poden tractar-se de manera transversal en introduir altres continguts disciplinaris en diferents assignatures i matèries, i en algunes ocasions com a contingut específic de l'assignatura. Els continguts que aquí es proposen són a títol orientatiu, aquests poden ser pertinents en funció de l'assignatura i l'oportunitat de compatibilitzar-los amb els continguts disciplinaris que en l'assignatura s'imparteixin, i també dependrà del nivell de llengua que es treballi o d'altres qüestions com les necessitats específiques de cada combinació lingüística, etc. L'objectiu d'aquest apartat és oferir un ventall de possibles temes i continguts adaptables a la realitat curricular de cada pla d'estudis en Traducció i Interpretació.

En llengua inicial i llengües estrangeres: en l'àmbit de les llengües estrangeres (d'ara endavant LL2), la perspectiva de gènere pot introduir-se de manera contrastiva i transversal amb continguts relacionats amb els diversos mecanismes que tenen les llengües per a marcar el gènere o els recursos lingüístics i discursius androcèntrics i sexistes que invisibilitzen, estereotipen o estigmatitzen a la dona; en l'àmbit de la llengua inicial (d'ara endavant LL1), també es pot posar el focus en les estratègies i recursos que disposa la llengua per a redactar amb llenguatge inclusiu correctament. A més, convé aplicar l'enfocament interseccional especialment des de la teoria *queer*, els recursos lingüístics i textuais que presenta cada llengua per a la (auto)representació de les identitats no normatives i els mecanismes lingüístics associats a pràctiques de resistència contrahegemòniques; a més de la identificació d'expressions lingüístiques i discursives racistes, capacitistes, edatistes, etc.

En cultura: en introduir la cultura es pot tractar la visió i representació de la dona en la cultura de la LL2 i/o la seva exotització des de la cultura de la LL1; la visió i

representació social i institucional del col·lectiu LGTBQ en les societats de la LL1 i la LL2; els biaixos de gènere en totes dues societats (temes relacionats amb l'obtenció de drets i de legislació); treballar les diferències entre les dues cultures implicades de manera horitzontal, i abordar com es reflecteix discursiva i identitàriament la intersecció de la variable gènere amb els altres eixos de desigualtat en els diferents contextos culturals.

En traducció: la perspectiva de gènere es pot enfocar transversalment des de la part aplicada i des de la metodològica, dos llocs diferents però complementaris. Des de la part aplicada es pot tractar les propostes d'estratègies i tècniques de traducció per a la visibilitat de la dona i la redacció amb llenguatge inclusiu; la revisió dels rols i estereotips segons el gènere; la representació del col·lectiu LGTBQ, etc. Des de la part metodològica, es poden tractar temes com la perspectiva de gènere en tant que criteri ètic en l'exercici de la professió, la dimensió sexe-gènèrica com a problema de traducció; com relacionar la perspectiva de gènere en abordar-la conjuntament amb les nocions fonamentals de la traducció (finalitat, encàrrec, equivalència, etc.) i tenint en compte la modalitat traductora i el tipus de traducció (traducció escrita, audiovisual, traducció científico-tècnica, jurídica, etc.) També en aquest cas aplicar l'enfocament interseccional i decolonial per a proposar solucions traductores als aspectes que assenyalàvem en l'apartat de llengües estrangeres i llengua inicial.

En interpretació: treballar de manera teòric-pràctica automatismes possibles en la interpretació amb llenguatge inclusiu, sobretot els relacionats amb les fórmules de tractament, i potenciar l'aprenentatge –especialment en interpretació simultània– de l'ús de substantius col·lectius en lloc del masculí genèric, en aquells casos en els quals durant el procés d'interpretació, l'intèrpret no pot determinar amb certesa el gènere al qual fa referència la persona a la qual està interpretant (*the kids: les criatures* en lloc d'*els nens*). També es poden treballar qüestions relacionades amb el treball amb víctimes de violència de gènere en diferents contextos (judicial, policial, mèdic, etc.), les necessitats, les qüestions ètiques i la neutralitat tècnica en els processos d'interpretació en aquests contextos per a no revictimitzar a les dones, les estratègies lingüístiques i la intervenció conscient per a interpretar continguts homòfobs, misògines i/o racistes, etc., en bromes, comentaris, actituds, etc.

En teoria i història de la traducció: la perspectiva de gènere en Teoria pot focalitzar-se en continguts específics relacionats amb l'enfocament feminista en la traductologia i en la traducció ampliant l'espectre als estudis que van més enllà de les traductores canadenques i traçant una genealogia més àmplia i en positiu; treballar també la teoria *queer* aplicada a la traducció, i aplicar la noció de gènere en els

enfocaments postcoloniais i decoloniais; en la impartició dels continguts teòrics, introduir transversalment i problematitzar les metàfores masculines i misògines en la traducció i la traductologia, evitant usar també el masculí genèric quan ens referim al “traductor”, “client” o “destinatari” i substituir-los per desdoblaments, per substantius col·lectius com “clientela” i “audiència”, o bé anar combinant formes en masculí i en femení. En el cas de la història, visibilitzar a les traductores i intèrprets de la disciplina, així com problematitzar el biaix en la professió amb una mirada diacrònica que atengui les causes contextuais i sistèmiques d’ahir i d’avui.

En terminologia, documentació i tecnologies de la informació: en aquest àmbit, la perspectiva de gènere consisteix fonamentalment a tenir sempre present la mirada feminista per a saber detectar els biaixos de gènere terminològics, en les fonts documentals i d’informació i en les eines de traducció automàtica. Cal tenir en compte que quan es realitzen cerques relacionades amb professions o rols específics, és comú que apareguin resultats esbiaixats que mostren predominantment homes en lloc de dones; a més, la majoria de les traduccions realitzades per traductors automàtics invisibilitzen a la dona o bé ofereixen traduccions sexistes i estereotipades. Per això, tant en les assignatures específiques com en les classes de llengua (LL1 o LL2) i traducció on es realitzen consultes i cerques de solucions traductores, és necessari aplicar la perspectiva de gènere en la realització d’aquestes tasques.

4.2 La competència de gènere i els resultats d’aprenentatge

En el cas de la UAB, la institució ha decidit incorporar la perspectiva de gènere a través d’una competència general per a totes les titulacions del campus amb els següents resultats d’aprenentatge:

CG04: Actuar en l’àmbit de coneixement propi avaluant les desigualtats per raó de sexe/gènere

CG04.1: Identificar les principals desigualtats per raó de sexe/gènere presents a la societat.

CG04.2: Analitzar les desigualtats per raó de sexe/gènere i els biaixos de gènere en l’àmbit de coneixement propi.

CG04.3: Valorar com els estereotips i els rols de gènere incideixen en l’exercici professional.

CG04.4: Proposar projectes i accions que incorporin la perspectiva de gènere.

CG04.5: Comunicar fent un ús no sexista del llenguatge.

Aquests resultats d'aprenentatge de tipus general s'incorporaran a totes les titulacions oficials de Traducció i Interpretació (grau de Traducció i Interpretació; màster de Traducció i Estudis Interculturals; màster en Traducció Audiovisual; màster en Interpretació de conferències i màster en Tradumàtica), a mesura que avanci el procés d'adaptació de les titulacions a l'últim Reial decret del Ministeri sobre l'organització dels ensenyaments universitaris.

En paral·lel a aquest procés, i en el marc de la competència de gènere de la UAB, aquí proposem un llistat d'objectius d'aprenentatge específics per a la formació en perspectiva de gènere als estudis de Traducció i Interpretació per a cobrir les necessitats formatives de diverses assignatures/mòduls en relació amb l'enfocament de gènere.

4.3 Els objectius d'aprenentatge.

És un llistat ampli, que comprèn dotze objectius que també es poden concretar més segons l'assignatura que s'imparteix i segons la tipologia i modalitats de textos que es treballin, per exemple l'O2 "Aplicar els coneixements lingüístics per a redactar, traduir i/o interpretar amb formes i expressions lingüístiques inclusives i no sexistes en la LL2/LL1." Presenta una formulació genèrica en la qual inclou diversos verbs i comprèn les dues llengües implicades en la formació, però si es vol utilitzar en una assignatura concreta, per exemple, en una assignatura de traducció directa en la qual es tracti una tipologia de textos també concreta (argumentativa), pot formular-se ampliant o reduint el que es necessita que, en l'exemple exposat, seria: "Aplicar els coneixements lingüístics per a traduir textos argumentatius amb formes i expressions lingüístiques inclusives i no sexistes en la LL1". Des d'aquest punt de vista, cadascun dels objectius proposats es caracteritza pel seu elevat nivell d'adaptabilitat i flexibilitat a cada situació i context universitari, independentment de la manera formal en què les institucions decideixin introduir la dimensió sexe-genèrica en les titulacions. El objectius d'aprenentatge es treballaran conjuntament amb els continguts de les matèries i assignatures i també, en aquest cas, s'haurà de tenir en compte diversos aspectes com el nivell de llengua que es treballi, els biaixos de gènere vinculats als continguts disciplinars de cadascuna de les assignatures o d'altres aspectes com ara les especificitats amb relació al gènere de cada combinació lingüística.

Els objectius d'aprenentatge són els següents:

Objectius d'aprenentatge de T&I amb perspectiva de gènere

- O1. Analitzar críticament com es representen socialment els rols i estereotips de gènere associats a la masculinitat i a la feminitat.
- O2. Aplicar els coneixements lingüístics per a redactar, traduir i/o interpretar amb formes i expressions lingüístiques inclusives i no sexistes en la LL2/LL1.
- O3. Avaluar la idoneïtat de les solucions lingüístiques inclusives i no sexistes.
- O4. Conèixer alternatives lingüístiques per a evitar un ús sexista de la llengua en la LL2/LL1.
- O5. Conèixer les aportacions de l'enfocament feminista a la Traductologia.
- O6. Conèixer les aportacions de traductores i intèrprets a la professió.
- O7. Identificar i problematitzar els biaixos, estereotips i rols de gènere en l'exercici de la professió i de la Traductologia.
- O8. Identificar les formes lingüístiques, els discursos i imatges que mantenen una visió sexista i/o estigmatitzada de la dona.
- O9. Identificar les formes lingüístiques i discursives del gènere en la seva intersecció amb altres eixos de desigualtat (edat, classe, raça, sexualitat i identitat/expressió de gènere i diversitat funcional).
- O10. Reconèixer i/o justificar èticament la importància de la categoria de gènere per a la comprensió i reexpressió dels textos.
- O11. Saber desenvolupar una recerca en traducció i/o interpretació amb perspectiva de gènere.
- O12. Utilitzar eficaçment recursos de documentació per a resoldre problemes de comprensió i reexpressió en LL2/LL1 amb perspectiva de gènere.

En relació amb la taxonomia, hem establert objectius d'aprenentatge cognitius i afectius, basant-nos en l'escala de Bloom (1956). En relació amb els resultats d'aprenentatge de tipus cognitiu, és a dir, aquells relacionats amb el coneixement i la comprensió intel·lectual, ens hem enfocat principalment en els que han de veure amb comprendre, aplicar, analitzar i avaluar; en el cas dels objectius d'aprenentatge de tipus afectiu, és a dir, aquells relacionats amb el component emocional de l'aprenentatge, hem prestat especial atenció als relacionats amb la disposició i actitud activa de l'alumnat per a reconèixer el biaix de gènere en els textos, ja que, com hem assenyalat abans, en una societat en la qual s'ha natu-

ralitzat i normalitzat la invisibilització o infrarepresentació de la dona, l'aplicació de la perspectiva de gènere implica, en major o menor mesura, una necessària desconstrucció del pensament hegemònic patriarcal. Per tant, és possible que l'alumnat mostri unes certes resistències al canvi o actituds desfavorables, depenent dels seus coneixements i experiències prèvies, és a dir, de la consciència de gènere que esmentàvem en l'apartat anterior.

4.4 Activitats

En aquest apartat presentarem cinc exemples d'activitats que poden posar-se en pràctica en diferents assignatures. Per qüestions d'espai, s'ofereix una mostra d'activitats que poden realitzar-se en la classe de llengües estrangeres i llengua inicial per a la T&I, traducció directa i teoria de la traducció, en diferents nivells o fases de l'aprenentatge de la traducció amb perspectiva de gènere.

4.4.1 Comprendre els textos amb perspectiva de gènere

Assignatura/es: llengües estrangera i/o llengua inicial per a la T&I

Descripció. L'activitat està pensada perquè l'alumnat entengui la diferència entre un text patriarcal (que reflecteix un sistema de creences interioritzades basades en el patriarcat de manera inconscient) i un text ideològic (que reflecteix un sistema de creences en el qual es proclama de manera conscient la superioritat o inferioritat d'un grup de persones sobre un altre); també és útil per a saber la consciència de gènere de l'alumnat. L'activitat es realitza en una etapa inicial de la introducció de la perspectiva de gènere.

Objectius d'aprenentatge:

- O1. Analitzar críticament com es representen socialment els rols i estereotips de gènere associats a la masculinitat i a la feminitat.
- O8. Identificar les formes lingüístiques, els discursos i les imatges que mantenen una visió sexista i/o estigmatitzada de la dona.
- O10. Reconèixer la importància de la categoria de gènere per a la comprensió dels textos.

Materials. Textos breus (unes 500 paraules) de diferents tipologies i gèneres: notícia, article d'opinió, instruccions, relat o conte breu, publicitat, fragment contracte, poesia, propaganda política, etc.; els textos poden contenir imatges o gràfics. Calcular el nombre de textos en funció de l'alumnat, tenint en compte

que en la segona tasca treballaran en grups de 3. Per exemple, si en la classe hi ha 30 alumnes, es necessiten 10 textos. L'idioma dels textos anirà en funció de l'aula en què es treballi aquesta activitat. És important que els textos siguin variats ideològicament, és a dir, que hi hagi textos patriarcals, altres ideològics (masclistes, misògins), i altres en els quals sigui difícil discernir si hi ha un biaix ideològic que vagi més enllà del patriarcat. Un formulari en línia per a cada text amb les preguntes.

Tasques:

Tasca 1: es reparteixen tres exemplars de cada tipus de text a l'alumnat de manera aleatòria. Se'ls explica que han de llegir el text atentament, seguir les instruccions del formulari i respondre a les preguntes que s'hi plantegen. S'indica que la tasca és individual i s'explica que no hi ha respostes bones ni dolentes, que responguin segons el seu criteri personal, i que, en finalitzar, enviïn les respostes, ja que el que ens interessa observar és la consciència de gènere individual sense la pressió de grup. Les indicacions del formulari són les següents: *Llegeix atentament el text i planteja't les següents preguntes: 1) Usa llenguatge inclusiu?; 2) Usa formes discursives o un tracte diferenciat segons el gènere? (rols, estereotips o estigmes); 3) Són expressions discursives ideològiques o és inèrcia patriarcal?; 4) Si ho traduís amb perspectiva de gènere: canviaria la finalitat del TO i/o repercutiria en l'audiència?; 6) Vull traduir-ho? Puc negociar l'encàrrec? Com pot observar-se, totes les preguntes són obertes i les referides a la traducció són formulades de manera general, perquè en aquest moment el que ens interessa saber és l'actitud de l'alumnat cap a la igualtat de gènere.*

Tasca 2: s'ajunten les persones que hagin treballat amb el mateix text (es formaran grups de tres) i se'ls indica que en finalitzar la tasca han de presentar el text a la resta de la classe; la tasca consisteix en intercanviar impressions sobre les preguntes del formulari que han respost anteriorment. L'ideal és que arribin a un consens, però també poden expressar els dubtes o les discrepàncies quan el presentin a la classe. És important que totes les persones se sentin lliures d'expressar les seves opinions en els grups, sempre en l'àmbit del diàleg i del respecte mutu.

Tasca 3: es posen en comú els resultats. Cada grup presenta el seu text i s'obre un espai de diàleg entre les persones integrants de cada grup i la resta de la classe. En aquesta dinàmica és important que el professorat vagi sistematitzant les expressions lingüístiques i discursives dels textos que l'alumnat refereix, relacionant-les amb les categories que defineixen l'impacte o la representació discri-

minatòria (per exemple: ús del masculí genèric – androcentrisme/ invisibilitat dones) perquè l'alumnat comenci a familiaritzar-se amb la terminologia pròpia d'una docència amb perspectiva de gènere. També en aquest moment és important assenyalar la importància de la dimensió sexe-genèrica com a categoria d'anàlisi i de comprensió dels textos, ja que en gairebé tots els textos que traduiran professionalment trobaran elements lingüístics i discursius patriarcal, en alguns casos aquests seran inconscients, en uns altres seran conscients i en uns altres serà difícil de distingir.

4.4.2 Traduir amb llenguatge inclusiu

Assignatura/es: Traducció directa (general i/o especialitzades)

Descripció. L'activitat està pensada perquè l'alumnat aprengui els recursos i estratègies per a traduir amb llenguatge inclusiu amb correcció lingüística. L'activitat es realitza en una etapa inicial/intermèdia de la introducció de la perspectiva de gènere.

Objectius d'aprenentatge:

- O2. Aplicar els coneixements lingüístics per a traduir i amb formes i expressions lingüístiques inclusives i no sexistes en la LL1.
- O3. Avaluar la idoneïtat de les solucions lingüístiques inclusives i no sexistes.
- O4. Conèixer alternatives lingüístiques per a evitar un ús sexista de la llengua en la LL1.

Materials. Quatre textos breus (unes 500 paraules) i una guia per a redactar amb llenguatge no sexista en la LL1 no massa llarga. Els textos són: un text original en LL2 i dues traduccions amb llenguatge inclusiu del mateix text en LL1; una d'elles ha de ser una bona traducció i la segona, una traducció dolenta; el quart text és un text paral·lel en LL2. L'elecció del tipus de text, el gènere o la temàtica d'aquest pot ser variable ja que, en tractar-se d'una activitat transversal, pot decidir-se en funció dels tipus de textos que s'estiguin treballant en l'assignatura en qüestió.

Tasques:

Tasca 1: es reparteix el text original en LL2 amb el text de la traducció correcta en LL1. S'explica a l'alumnat que aquesta és una tasca individual, en la qual han de llegir tots dos textos i comparar les expressions de l'original en LL2 amb les solucions traductores amb llenguatge inclusiu del text en LL1. Després d'haver identificat les solucions traductores, l'alumnat ha de classificar-les per tipus o

recurs (desdoblament, nom col·lectiu, etc.), amb l'ajuda de la guia del llenguatge inclusiu que se'ls haurà facilitat. Una vegada acabada la tasca, es corregeix en classe col·lectivament.

Tasca 2: es reparteix la segona traducció amb llenguatge inclusiu en la LL1 del mateix text. S'indica a l'alumnat que comparin críticament totes dues traduccions i que assenyalin bones i males pràctiques de la segona traducció. Aquesta segona traducció presentarà algunes bones solucions, com l'anterior, però sobretot males solucions com un ús abusiu dels desdoblaments (en lloc de la varietat de recursos), falta de concordança en els adjectius o els pronoms, un ús "forçat" d'un nom col·lectiu, etc. Aquesta tasca es realitza en parelles, ja que la idea és que l'alumnat treballi col·laborativament en la identificació de les males pràctiques i reflexioni sobre la importància d'aprendre a escriure amb llenguatge inclusiu i amb correcció lingüística. Una vegada acabada la tasca, es comparteixen les reflexions col·lectivament.

Tasca 3: es reparteix un text paral·lel al de l'original en LL2, és a dir, un text original sobre el mateix tema i una funció equivalent. Es planteja un encàrrec de traducció individual amb llenguatge inclusiu que l'alumnat durà a terme com a activitat autònoma a casa. La correcció i la retroalimentació formativa posterior també és individual.

4.4.3 Traduir la representació de les identitats no normatives

Assignatura/es: Traducció directa (general, literària, audiovisual, jurídica, científic-tècnica)

Descripció. L'activitat està pensada perquè l'alumnat identifiqui l'espectre de formes de representació de les identitats no normatives LGBTQ, aprengui a categoritzar-les i a traduir-les. Pot impartir-se en diferents assignatures amb les degudes adaptacions que afectaran especialment la selecció de textos, al focus de representació i al nombre de tasques a dur a terme. L'activitat es realitza en una etapa intermèdia/avançada de la introducció de la perspectiva de gènere.

Objectius d'aprenentatge:

O3. Avaluar la idoneïtat de les solucions lingüístiques inclusives i no sexistes.

O6. Conèixer els aportacions de traductors i intèrprets a la professió.

O9. Identificar els formes lingüístiques i discursives del gènere en la seva intersecció amb la sexualitat, identitat i expressió de gènere.

O10. Reconèixer la importància de la categoria de gènere per a la comprensió i reexpressió dels textos.

O12. Utilitzar eficaçment recursos de documentació per a resoldre problemes de comprensió i reexpressió en LL2/LL1 amb perspectiva de gènere.

Materials. Selecció variable de textos literaris, audiovisuals, administratius i mèdics en els quals s'utilitzin diferents recursos de representació lingüística i discursiva del col·lectiu LGBTQ. Els textos literaris han d'incloure grafies no normatives utilitzades generalment pel feminisme i per diversos col·lectius (-e-x-@-i-u-) i també pràctiques lingüístiques que els representin discursivament. En el cas dels textos audiovisuals, seleccionar fragments de gèneres de ficció que incloguin diàlegs en els quals s'anomenen aquestes identitats (com es dirigeixen a elles) i com aquestes identitats s'autoanomenen. Ja hem assenyalat abans que el col·lectiu LGBTQ no és un col·lectiu homogeni, per això és aconsellable que el material sigui divers i representatiu de totes les realitats *queer*, especialment de les dones lesbianes i bisexuals, que solen ser objecte d'una menor atenció i la seva representació lingüística molt menys coneguda.

En el cas dels textos administratius i mèdics, cal seleccionar documents en els quals es recullin dades sobre la identitat de les persones per a esbrinar si totes les identitats estan representades institucionalment als països de les dues llengües de treball. A més dels textos, convé aportar: material de lectura, guia de llenguatge no binari, documents resum sobre les legislacions en matèria de reconeixement d'identitats en documents oficials dels països de la LL1 i la LL2 (contextualitzats, ja que hi ha legislacions diverses en països on es parla la mateixa llengua).

Tasques:

Tasca 1: es reparteixen dos textos literaris d'autoria LGBTQ (d'unes 300-400 paraules) amb l'ús de grafies no normatives en LL2, juntament amb les seves traduccions en LL1 també amb formes no normatives (-e-x-@-i-u-). S'informa a l'alumnat que és una tasca individual i se li insta a identificar les formes de gènere no normatives en els originals i en les seves traduccions i a reflexionar sobre aquesta pràctica a partir de les preguntes següents: *Per què creus que l'autora/l'autor de l'original ha usat grafies no normatives? Quin significat creus que aporta al text original? Què opines sobre el seu ús en traducció?* Transcorregut un temps prudencial, el professorat reparteix un document de les persones que han escrit i han traduït aquests textos, en el qual es reporten els motius i la finalitat dels diferents usos de les grafies no normatives (poden ser per diferents motius), i s'insta l'alumnat a replantejar les seves preguntes a la llum de la nova informa-

ció. Una vegada acabada la tasca, es posen en comú els resultats de les reflexions i s'aporten les opinions. Abans es recorda a l'alumnat que la classe és un espai segur i les opinions han de plantejar-se des del respecte mutu. En finalitzar la sessió, s'ofereix a l'alumnat material opcional de lectura, en el qual es recullen les opinions divergents sobre l'ús d'aquestes grafies i les posicions de traductores i traductors de reconegut prestigi sobre aquest tema.

Tasca 2: es visionen dos fragments d'un producte fílmic en LL2 (si no es disposa d'ordinador personal per tot l'alumnat es reparteix la transcripció dels diàlegs) en els quals surti un personatge no binari. En el primer fragment, l'original ha de marcar explícitament que es tracta d'un personatge no binari i els pronoms amb els quals vol ser tractat; en el segon fragment, el personatge no està en pantalla, però els personatges que estan, parlen sobre aquesta persona utilitzant els pronoms i concordances adequades en substantius, adjectius, etc. S'informa l'alumnat que poden treballar en parella o grups de tres persones i se li insta a fer la traducció dels dos fragments (sense tenir en compte la modalitat traductora) amb ajuda d'una breu guia de llenguatge no binari. Es posen en comú els resultats, posant l'accent en la necessitat i dificultat de mantenir la coherència textual en la traducció al llarg de tot el producte fílmic en relació amb la identitat dels personatges no binaris, fins i tot quan no estiguin en la pantalla i es faci referència a ells.

Tasca 3: es reparteixen dos documents en LL2 (d'unes 200-300 paraules), un de tipus administratiu que contingui dades sobre la identitat de les persones i un altre de tipus mèdic que contingui informació sobre procediments o intervencions (avortaments en homes trans i persones no binàries, la pròstata en dones trans i persones no binàries, etc.). S'informa l'alumnat que poden treballar en parella o grups de tres persones i se li insta a traduir aquests documents en la LL1 i a respondre a les preguntes següents, amb l'ajuda de dos documents resum sobre les respectives legislacions en matèria de reconeixement d'identitats en documents oficials: *Estan reconegudes totes les identitats en la versió original, incloses les persones trans i les persones no binàries? Què diu la legislació del país de la LL2 sobre el tema? Es poden traduir i recollir totes les identitats en la traducció? Què diu la legislació del país de la LL1 sobre el tema? Pot negociar-se l'encàrrec de traducció?* La idea és que l'alumnat conegui les restriccions lingüístiques que imposen les legislacions dels països implicats en la traducció en termes de representació institucional de les identitats, alhora que reflexioni sobre la responsabilitat de traductores i traductors a contribuir a la invisibilització o a la malgenerització d'aquestes identitats i a l'impacte i la violència que aquestes pràctiques suposen per a les identitats

no normatives. Una vegada acabada la tasca, es posen en comú les traduccions i es comparteixen les reflexions col·lectivament.

4.4.4 Negociar traduccions amb perspectiva de gènere

Assignatura/es: Traducció directa (general, especialitzada); Teoria de la Traducció

Descripció. L'activitat està pensada perquè l'alumnat sigui capaç de dur a terme un encàrrec de traducció en equip, en el qual es proposi una traducció amb perspectiva de gènere justificant davant la clientela la validesa, la pertinència i el valor positiu d'una traducció amb aquestes característiques. L'activitat es realitza en una etapa avançada de la introducció de la perspectiva de gènere.

Objectius d'aprenentatge:

O1. Analitzar críticament com es representen socialment els rols i estereotips de gènere associats a la masculinitat i a la feminitat.

O2. Aplicar els coneixements lingüístics per traduir i amb formis i expressions lingüístiques inclusives i no sexistes en la LL1.

O3. Avaluar la idoneïtat de les solucions lingüístiques inclusives i no sexistes.

O8. Identificar les formes lingüístiques, els discursos i imatges que mantenen una visió sexista i/o estigmatitzada de la dona.

O9. Identificar les formes lingüístiques i discursives del gènere en la seva intersecció amb altres eixos de desigualtat (edat, classe, raça, sexualitat i identitat/expressió de gènere i diversitat funcional).

O10. Justificar èticament la importància de la categoria de gènere per a la reexpressió dels textos.

O12. Utilitzar eficaçment recursos de documentació per a resoldre problemes de reexpressió en LL1 amb perspectiva de gènere.

Materials. Textos de dues pàgines (unes 1.000 paraules), com en la primera activitat, que poden ser de diferents tipologies i gèneres: notícia, article d'opinió, instruccions, relat o conte breu, publicitat, fragment contracte, poesia, propaganda política, etc.; els textos poden contenir imatges o gràfics. En aquesta ocasió, es treballarà en equips de quatre persones, així que s'ha de calcular el nombre de textos en funció de l'alumnat. Per exemple, si a la classe hi ha 40 alumnes, es necessitarà 10 textos. És important que els textos no siguin ideològics (masclistes, misògins) però sí que presentin els biaixos de gènere

típics del patriarcat (invisibilitat de les dones, representacions estereotipades i diferenciada de rols, etc.) i també representacions lingüístiques i discursives esbiaixades d'allò que no es normatiu (expressions normalitzades per l'ús de tipus racista, homòfobes, capacitistes, edatistes, etc.). També comptaran amb un document on es descriu l'encàrrec de traducció i un document d'ajuda per a la revisió de la traducció amb nocions d'anàlisi bàsiques de la traductologia i criteris ètics. Enllaços a guies/manuals de llenguatge inclusiu i als ODS de l'agenda 2030.

Tasques:

Pre-tasca: es formen els grups de quatre persones. S'explica a l'alumnat en què consistirà l'activitat i les fases d'aquesta. L'activitat consisteix en la traducció d'un text amb perspectiva de gènere duta a terme per un equip de treball, en el qual s'establiran rols de traducció, revisió, correcció i negociació amb la clientela. És important insistir que la configuració dels equips ha de realitzar-se de manera equitativa i col·laborativa, pensant en les forteses i febleses de les persones integrants del grup per a una assignació interna de les tasques que sigui satisfactòria per a tothom i que millori el treball en equip i el resultat final d'aquest. La/el docent ajuda a formar els grups i soluciona dubtes sobre la dinàmica, els terminis, les fases, etc. Les tasques 1, 2 i 3 que segueixen, es realitzen com a activitat autònoma supervisada.

Tasca 1: la/el docent reparteix el text a traduir a tots els grups amb un encàrrec de traducció detallat (data de lliurament, finalitat de la traducció, context en el qual es publicarà i audiència a la qual va destinada). En aquest context, la/el docent ocupa el rol de clientela i els grups són equips de traducció. La primera tasca consisteix a traduir sense perspectiva de gènere el text assignat per dues persones de cada grup; la traducció es realitza i en finalitzar la traducció han de realitzar un petit informe on expliquen els problemes de traducció que han trobat (descripció i tipologia), les tècniques de traducció que han utilitzat per a resoldre'ls, justificant les solucions traductores adoptades en funció de l'equivalència amb el text original, la finalitat, l'encàrrec de traducció, l'audiència a la qual va destinat el text i la modalitat traductora. Es lliura la traducció juntament amb l'informe a les altres dues persones de l'equip.

Tasca 2: les altres dues persones de cada equip de treball reben la traducció i l'informe, i s'encarreguen de realitzar una revisió de la traducció amb perspectiva de gènere. Per a això, treballen només amb la versió traduïda intervenint en aquelles solucions que consideren discriminatòries en termes d'igualtat, sense canviar la

finalitat del text ni la intenció de l'autor o l'autora del text original i aplicant els criteris lingüístics i discursius per a redactar amb llenguatge inclusiu amb correcció. Així mateix, redacten un informe en el qual expliquen les modificacions que han realitzat en termes de problemes de traducció, expliquen les solucions que han resultat problemàtiques o difícils de resoldre des d'una perspectiva de gènere, i justifiquen les solucions que han aportat en la mesura en què no han afectat la finalitat i/o han aconseguit mantenir l'equivalència respecte a l'original, sense que repercuteixi en l'audiència a la qual va destinat el text i no vulneri les convencions de gènere del text ni les de la modalitat traductora; també assenyalen quins són, al seu entendre, els beneficis positius d'haver aplicat la perspectiva de gènere en el text en termes de qualitat.

Tasca 3: reunió de les quatre persones integrants del grup per a debatre i consensuar una traducció definitiva a partir de les dues traduccions i preparar un informe a partir dels informes escrits i la traducció final resultant. En la reunió es consensua la traducció final, s'avaluen els pros i els contres i s'elabora un llistat amb els arguments per a negociar l'encàrrec amb la clientela (el/la docent de l'assignatura) i "convèncer" de les bondats d'una traducció amb perspectiva de gènere. L'argumentari comprèn exemples concrets del text i l'aplicació de les nocions d'anàlisi que s'han utilitzat (encàrrec, autoria, finalitat, modalitat, etc.), així com els conceptes d'ètica, responsabilitat social, igualtat i justícia relacionats amb els ODS de l'agenda 2030 (especialment els objectius 5, 10 i 16).

Tasca 4: presentació oral davant la/el client (docent) en la qual els grups presenten el seu encàrrec de traducció amb perspectiva de gènere i l'argumentari consensuat; també és important que recullin tant els punts forts de la seva proposta com els punts febles i les dificultats que han sorgit durant el procés. L'objectiu final d'aquesta activitat és haver estat capaces de desenvolupar el seu esperit crític davant la traducció d'un text, aplicant la consciència de gènere i les nocions d'anàlisi pròpies de la disciplina, i haver-ho posat en pràctica de manera consensuada.

4.4.5 Genealogia del feminisme en la traducció: els estudis de traducció des d'una perspectiva feminista

Assignatura/es: Teoria de la Traducció/Història de la Traducció

Descripció. L'activitat està pensada perquè l'alumnat conegui l'enfocament feminista en la disciplina i la diversitat de propostes teòriques de la Traductologia que recullen els interessos de les diverses mirades i perspectives feministes, així com

la seva aplicació en la pràctica professional de la traducció. L'activitat pot realitzar-se en qualsevol moment, ja que no es tracta d'un contingut transversal sinó disciplinar.

Objectius d'aprenentatge:

05. Conèixer les aportacions de l'enfocament feminista a la Traductologia.

06. Conèixer les aportacions de traductors i intèrprets a la professió.

07. Identificar i problematitzar els biaixos, estereotips i rols de gènere en la Traductologia.

Materials. Document amb llistat de metàfores sexuades i afirmacions masclistes sobre la traducció. Document amb cites d'investigadores i investigadors de diferents àmbits de recerca en gènere i traducció. Lectures seleccionades.

Tasques:

Tasca 1: es reparteix el document amb un llistat de metàfores, terminologia i afirmacions sexuades i masclistes sobre la traducció (de set a deu). El llistat es llegeix de manera col·lectiva i la/el docent emmarca el context històric fins a dates recents, en el qual es donen aquestes afirmacions que teoritzen sobre la traducció, i que parteixen d'un enfocament androcèntric i masclista basat en les relacions asimètriques de poder on el traductor és home (actiu) i la traducció és dona (passiva). S'indica a l'alumnat que treballi en parelles i se li insta a pensar en quin tipus de conceptes utilitzats en el feminisme es vinculen les cites del document (violència sobre el cos de la dona, invisibilització, subordinació, cosificació, paternalisme, etc.). Es pot proporcionar diverses direccions de glossaris de feminisme en línia o un glossari creat per el/la docent *ad hoc*. En finalitzar la tasca es posen en comú els resultats col·lectivament. S'insta a reflexionar sobre com continuem perpetuant l'ús normalitzat en la disciplina dels masculins genèrics "traductor", "destinatari" "client" en rols on la feminització és evident (hi ha més traductores i lectores) i en situacions en les quals podem utilitzar substantius col·lectius més adequats com "clientela" "públic destinatari" o "audiència" que si bé, aquesta última en la seva accepció actual només inclou el públic dels programes de ràdio i televisió, el seu ús continuat pot fer que amb el temps també s'inclouï com a nova accepció en pròximes actualitzacions dels diccionaris, per a substituir o conviure amb l'ús de "destinatari".

Tasca 2: la/el docent explica l'enfocament feminista de la traducció, partint de les reivindicacions de les feministes canadenques i explicant el context específic

de traducció literària en el qual s'emmarca, i les motivacions i finalitats del tipus d'intervencionisme que porten cap a través de la traducció. Es posa l'accent que no cal universalitzar les pràctiques traductores de les activistes canadenques i en que el marc de teorització i pràctica feminista de la traducció s'ha ampliat i diversificat. Es distribueix el document amb deu cites de investigadores i investigadors de diferents àmbits de recerca feminista en traducció. S'indica a l'alumnat que treballi en parelles i se li insta que llegeixi atentament i subratlli quins són els conceptes claus de les cites del document. Es posen en comú els resultats i s'insta a reflexionar sobre els conceptes de les cites (neutralitat, interseccionalitat, llenguatge inclusiu, feminisme transnacional, ètica de la traducció, identitats queer, justícia social, postcolonialisme, etc.).

Tasca 3: la/el docent explica les principals aproximacions a la traductologia des del feminisme, posteriors a les feministes canadenques, posant l'accent principalment en aquells estudis i conceptes que seran útils per a una pràctica de la traducció feminista o amb perspectiva de gènere en el món professional. L'explicació de cada enfocament va acompanyada d'un exemple pràctic de traducció real en la professió amb diferents mitjans: declaracions (en vídeo o escrites) de la traductora o el traductor on explica les estratègies que ha seguit per a aplicar llenguatge inclusiu, per a afrontar una traducció amb identitats no normatives, per a representar l'alteritat, per a traduir textos feministes o de feminismes no occidentals, etc.; exposició de fragments de textos o vídeos originals amb les seves respectives traduccions (escrites, doblades, subtítulades), etc. La idea és que l'alumnat sigui conscient que la traducció amb perspectiva de gènere no sols se situa en un pla teòric, sinó que forma part de la realitat professional del mercat laboral. En finalitzar la sessió, s'ofereix a l'alumnat material opcional de lectura per a ampliar els seus coneixements en les aproximacions que més li hagin interessat.

05. ENSENYAR A FER RECERCA SENSIBLE AL GÈNERE

L'àrea de coneixement de la traducció i la interpretació es caracteritza per tenir una llarga trajectòria en estudis feministes sobre la traducció, que han desembocat en diverses línies de recerca, des de les pràctiques i teoritzacions pioneres sobre la traducció, fins als estudis que impliquen una visibilitat de la dona en l'àrea amb treballs sobre dones escriptores i les seves traduccions, sobre traductores i teòriques de la traducció en la història, la traducció de textos feministes, les metàfores de gènere en els discursos (occidentals) de traducció, etc.

Altres línies tenen a veure amb estudis sobre la representació lingüística i discursiva del gènere en traduccions de diferents tipus o modalitats traductores (traducció audiovisual, publicitària, literària, jurídica, etc.) i en estudis que observen la diferent representació i significació del gènere segons les combinacions lingüístiques preses en consideració.

Així mateix, de caràcter més recent però amb una producció científica molt prolífica, comptem amb recerques que aborden els feminismes transnacionals i els aspectes interseccionals en la traducció, ampliant la noció de gènere a qüestions relacionades amb la identitat, la subjectivitat, la negritud, etc. que, de la mà de la teoria *queer* i de l'articulació progressiva de les propostes postcoloniales i decoloniales, han donat pas a una perspectiva més igualitària i ètica de la traducció. Altres propostes encara minoritàries són la pedagogia i la didàctica de la traducció amb perspectiva de gènere, els aspectes laborals de la professió, i la interpretació.

Aquest panorama investigador associat a la introducció de la perspectiva de gènere a les aules i a una agenda política que ha transversalitzat el gènere en nombroses àrees institucionals i socials, ha propiciat un context favorable perquè l'alumnat del grau i dels màsters s'interessi per temes de gènere a l'hora de fer els seus treballs de final de titulació.

Tot i que hi ha qüestions de la recerca amb perspectiva de gènere en l'àrea de Traducció i Interpretació que encara costen d'implementar com ara la introducció de la dimensió de gènere en la metodologia en estudis on la temàtica no sigui específicament el gènere; l'anàlisi de les dades tenint en compte les diferències entre gèneres més enllà del nombre de dones i homes de les mostres, o tenint en compte la interseccionalitat o les dinàmiques de gènere, cal assenyalar que els treballs en l'àrea són nombrosos i variats. A continuació, reportem cinc exemples

de TFGs i cinc exemples de TFM de les titulacions de la Facultat de Traducció i Interpretació de la UAB, representatius d'algunes de les àrees de traducció assenyalades més a dalt.

Treballs de final de grau (finalistes o premis dels TFGs amb perspectiva de gènere del grau de Traducció i Interpretació de la UAB)

Análisis de una problemática traductora y propuesta de una traducción con perspectiva de género. El caso de “Revolted Prostitutes: The Flight for sex workers’ rights”.

Autoria: Gómez Membrado, Laura

Grau de Traducció i Interpretació. Curs: 2020-21

Resum: el llenguatge inclusiu és un tema summament controvertit avui dia, perquè suposa canviar les regles establertes i, en conseqüència, canviar la nostra manera de parlar i pensar. La present recerca té com a objectiu principal esbrinar què suposa traduir amb perspectiva de gènere. A més, també pretén investigar com de potent és la càrrega patriarcal en el llenguatge. D'acord amb aquestes metes, s'aportarà una àmplia literatura sobre el tema principal (traducció amb perspectiva de gènere i feminisme) i, posteriorment, s'analitzarà terminologia específica relacionada amb l'àmbit del treball sexual que suposi un repte traductològic important, estudiant les alternatives de traducció possibles des d'una perspectiva de gènere.

Ambigüedad de género: el uso de términos de género marcado en traducciones de manga del japonés al español.

Autoria: Cimas Pita, Nuria

Grau de Traducció i Interpretació. Curs: 2019-20.

Partint del fet que el japonés i l'espanyol són llengües que fan servir recursos molt diferents a l'hora d'expressar el gènere, el present treball analitza com aquestes diferències condicionen el procés traductor. En particular, aquest projecte estudia com les identitats de gènere no normatives es veuen afectades a l'hora de traduir i quines qüestions cal tenir en compte per traduir-les de manera rigorosa. Per a això, presento una proposta de traducció de tres capítols del manga *Kanojo ni naritai kimi to boku*, de Takase Umi, inèdit a Espanya.

Análisis de la traducción del género neutro del inglés al castellano. Propuesta de alternativas al binarismo de género⁹.

Autoria: López Rodríguez, Alba

Grau de Traducció i Interpretació. Curs 2019-2020

Resum: aquest TFG s'emmarca dins de la perspectiva de construcció de gènere que han tractat autores com Butler (1990, 2004) o Lamas (2018). En particular, parteix de la base que actualment no existeix una proposta o norma a l'hora de traduir el gènere neutre al castellà. El gènere neutre és una estratègia o mecanisme lingüístic que utilitzen les persones de gènere no binari, que no es consideren ni homes ni dones. L'objectiu d'aquest treball és estudiar les solucions que s'han aportat en traduccions que utilitzen aquest tipus de llenguatge, degut a l'absència d'una norma oficial per tal de traduir el llenguatge neutre. Per aconseguir-ho, es farà una anàlisi de mostres de traduccions ja publicades, com sèries o videojocs on s'utilitzi el gènere neutre en anglès. Segons quina alternativa s'hagi escollit a les diferents traduccions, s'analitzaran els avantatges i desavantatges d'aquesta elecció i es proposaran diferents solucions. El resultat d'aquest treball ha acabat en l'estudi de deu estratègies utilitzades en anglès i castellà. D'aquestes opcions, el lector pot escollir lliurement la que vegi més adient per la seva feina després de conèixer totes les possibilitats que s'ofereixen en aquest treball i veure quins avantatges, desavantatges i en quin context s'utilitza cadascuna.

Mapa del activismo feminista islámico en la red¹⁰

Autoria: Bouamar Ben-Hamdan, Oumayma

Grau de Traducció i Interpretació. 2017-2018

Resum: l'objectiu d'aquest treball és confeccionar un mapa de l'activisme feminista islàmic a Internet. Per dur-lo a terme, es farà un recull de llocs web tant d'activistes com d'organitzacions activistes i, a partir d'aquí, es procedirà a analitzar-ne els continguts, les llengües de redacció, els països d'origen. . . Posteriorment, s'organitzaran i classificaran segons aquestes dades i també es traduiran les pàgines de presentació/"qui som" d'alguns dels llocs que siguin representatius del mapa que oferirà l'estudi.

9 <https://ddd.uab.cat/record/232794>

10 <https://ddd.uab.cat/record/195723>

Intelectuales y feminismo en la República Popular de China: Traducción y comentarios a partir del artículo de Zhong Xueping: Reflexiones más allá del movimiento de liberación de las mujeres 后妇女解放与自我

Autoria: Román Romero, Lucas

Grau de Traducció i Interpretació. 2017-2018

Resum: el present treball tracta la traducció d'un article acadèmic del mandarí al castellà. En aquest text, Zhong Xueping aborda la situació en la qual es troben els intel·lectuals xinesos i la seva relació amb el feminisme des de la Revolució del Quatre de Maig de 1919, i que va provocar que els seus ideals d'igualtat de gènere s'hagin diluït als debats públics a partir de la reforma econòmica iniciada l'any 1978. A partir d'un breu recorregut per les dues últimes dècades del segle XX en el moviment feminista xinès, es presenta el text final en castellà, seguit de l'anàlisi d'algunes expressions que han causat una major dificultat en la labor traductora. Aquest treball intenta abordar la traducció del text amb perspectiva de gènere, aportant així suport logístic al corpus de traducció de textos feministes xinesos.

Treballs de Final de Màster (Màster Universitari en Traducció i Estudis Interculturals [MUTEI] i Màster Universitari en Traducció Audiovisual [MUTAV] de la UAB)

El sesgo de género en la traducción automática del chino al español.

Autoria: Jia Jingxing 贾晶星

Màster Universitari en Traducció i Estudis Interculturals (MUTEI). Curs 2021-2022

Resum: aquest treball pretén analitzar el biaix de gènere en la traducció automàtica del xinès a l'espanyol. A través de la revisió de la literatura en què s'enquadra aquest estudi, es proporciona la relació entre feminismes i traducció, el desenvolupament de la traducció automàtica i el biaix de gènere en la traducció automàtica. A més, a partir d'un model d'anàlisi amb dades qualitatives i quantitatives, d'un petit corpus elaborat en xinès amb expressions susceptibles de presentar biaix de gènere, s'identifica i s'analitza aquest fenomen en les traduccions a l'espanyol, fent una comparació entre tres programes de traducció automàtica.

Análisis de la representación de la diversidad sexual y de género en la subtitulación del ‘camp talk’: el caso de “RuPaul’s Drag Race” al español europeo.

Autoria: Castelló Martí, Àngel

Màster Universitari en Traducció i Estudis Interculturals (MUTEI). Curs 2020-2021

Resum: el treball que aquí es presenta pretén analitzar la situació de la traducció per a subtítols al castellà europeu del primer episodi de la primera temporada del programa de telerealtat estatunidenc Rupaul’s Drag Race. Per mitjà de la revisió de la literatura en què s’engloba aquest estudi, es procura un punt de trobada entre els enfocaments feministes de la traducció i les aproximacions des de la teoria *queer*. Així mateix, d’ençà d’un model d’anàlisi amb dades qualitatives i quantitatives, s’estudia el discurs oral espontani de les orientacions sexuals no normatives adscrites al *camp talk* i s’analitza la manera en què les solucions traductores eliminen, atenuen, mantenen o accentuen la presència de les marques del sociolecte en la llengua i la cultura d’arribada.

Los subtítulos y el lenguaje inclusivo en redes sociales: una herramienta didáctica¹¹.

Autoria: Bartual Sambartolomé, Cora

Màster Universitari en Traducció Audiovisual (MUTAV). Curs 2020-2021

Resum: aquest treball s’ha portat a terme amb l’objectiu de demostrar que mitjançant el fi didàctic dels subtítols es pot difondre un llenguatge inclusiu que emperi recursos i mecanismes propis de la llengua per tal que els parlants els incorporin al seu discurs. Els subtítols han augmentat la seva presència en els últims anys, sobretot, amb la difusió de material audiovisual a xarxes socials. A aquestes plataformes, la subtitulació s’ha convertit en una ferramenta fonamental per garantir una transmissió adequada del missatge que les diverses entitats volen transmetre. Al llarg del treball, s’analitza un corpus d’exemples de subtítols interlingüístics amb combinació anglès-espanyol i intralingüístics en espanyol en que es pot aplicar el llenguatge inclusiu i es justifiquen les diferents decisions sempre subjectes a paràmetres lingüístics i tècnics. Tot i això, es mostra la importància de l’ús del llenguatge inclusiu en la subtitulació sempre que aquest no modifiqui la trama i veurem com les persones que porten a terme la subtitulació tenen el paper d’incorporar-lo en la mesura del que és possible, amb la finalitat de respondre a les necessitats del moviment feminista i garantir la no discriminació mitjançant el llenguatge, ja que aquest evoluciona tal com ho fa la societat.

¹¹ <https://ddd.uab.cat/record/256175>

Estudio de caso del uso del lenguaje no sexista en la traducción al español de “Assassin’s Creed Odyssey”¹².

Autoria: Piñar Amezcua, Lidia

Màster Universitari en Traducció Audiovisual (MUTAV). Curs 2019-2020

Resum: el món dels videojocs sempre s’ha considerat com un món exclusivament masculí, un fet molt allunyat de la realitat: cada vegada hi ha més dones que juguen i per tant el llenguatge hauria de reflectir-ho. Tot i això, hi ha certa reticència o desconfiança cap a l’ús del llenguatge neutre o inclusiu, principalment per la creença que no compleix amb les normes gramaticals ja establertes. El present estudi de cas busca analitzar l’ús del llenguatge amb marca de gènere d’exemples extrets del videojoc “Assassin’s Creed Odyssey”, l’última entrega de la coneguda saga desenvolupada i distribuïda per Ubisoft. L’anàlisi conclou que és possible fer un ús no sexista del llenguatge sense trencar amb les normes ja establertes i ho demostra mitjançant una sèrie de propostes de millora dels exemples obtinguts del videojoc i de les xarxes socials de la saga.

Estudio descriptivo de la traducción al chino de “Gender Trouble : Feminism and the Subversion of Identity” de Judith Butler¹³.

Autora: Gu, Yuwei

Màster Universitari en Traducció i Estudis Interculturals (MUTEI). Curs 2019-2020

Resum: el present treball pretén abordar un estudi descriptiu de la traducció al xinès de l’obra *Gender Trouble* de Judith Butler. Com s’emmarca en les teories de l’Escola de la Manipulació, hem estudiat els factors extratextuals i paratextos que envolten la traducció, així com les solucions que la traductora ha proposat per als conceptes de gènere, utilitzant la traducció al castellà com a corpus paral·lel. En aquest treball, hem aconseguit establir la conclusió més destacada que la manca d’una terminologia definitiva de la teoria de gènere, la distància cultural i la gran diferència lingüística fan que la traducció suposi més dificultats per a la traductora xinesa que per a l’espanyola i que resulti més difícil comprendre el resultat per als receptors xinesos que per als espanyols.

12 <https://ddd.uab.cat/record/236633>

13 <https://ddd.uab.cat/record/234458>

06. RECURSOS PEDAGÒGICS I DOCENTS ESPECÍFICS PER A INCORPORAR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE

Experiències docents en T&I i perspectiva de gènere

- BALDO, Michela (2019). «Queer(y)ing (Im)Possibilities in the British Academic Translation Classroom». A: DE MARCO, Marcella i TOTO, Piero (eds) *Gender Approaches in the Translation Classroom*. Londres: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-04390-2_6
- BARROS DEL RÍO, María Amor i ALCALDE PEÑALVER, Elena (2019). «Ideological Transfer in the Translation Activity: Power and Gender in Emma Donoghue's *Kissing the Witch*». A: DE MARCO, Marcella i TOTO, Piero (eds) *Gender Approaches in the Translation Classroom*. Londres: Palgrave Macmillan, https://doi.org/10.1007/978-3-030-04390-2_9
- BASAURE-CABERO, Rosa Isabel i CONTRERAS-TORREGROSA, Marcela (2019). «Movimientos feministas y enfoques de género: integración del debate en las líneas curriculares para la formación de traductores en Chile». *Mutatis Mutandis*, 12(1): 156-181. <https://www.redalyc.org/journal/4992/499273335006/html/>
- CASTRO, Olga (en premsa). «La traducción feminista en la práctica del aula: experiencia docente en el campo de los estudios culturales hispánicos». *La perspectiva de género en la formación en traducción: una mirada desde las experiencias docentes. Quaderns de Traducció*, 31.
- CORRIUS, Montse; DE MARCO, Marcella i ESPASA, Eva (2016) «Gender and the translation of audiovisual non-profit advertising», *Revista de lenguas para fines específicos* Vol. 22(2): 31-61.
- CORRIUS, Montse; DE MARCO, Marcella i ESPASA, Eva (2016). «Situated learning and situated knowledge: Gender, translating audiovisual adverts and professional responsibility». *The Interpreter and Translator Trainer* 10.1: 59-75.
- CORRIUS, Montse; DE MARCO, Marcella i ESPASA, Eva (2017) «Balancing gender awareness and professional priorities in advertising and audiovisual translation: An overview». *Traducir para la igualdad sexual / Translating for Sexual Equality*. Comares: Granada: 109-121.
- DE MARCO, Marcella (2011) «Bringing gender into the subtitling classroom». A: INCALCATERRA, Laura; BISCIO, Marie i NÍ MHAINNÍN, Máire Aine (coord.) *Audiovi-*

- sual translation: subtitles and subtitling : theory and practice*:139-156. Peter Lang: USA.
- DE MARCO, Marcella i TOTO, Piero (eds.). (2019). *Gender approaches in the translation classroom: Training the doers*. Londres: Palgrave Macmillan <https://repository.londonmet.ac.uk/4913/>
- De MARCO, Marcella (en premsa). «Gender sensitisation through course design thinking». *La perspectiva de género en la formación en traducción: una mirada desde las experiencias docentes*. *Quaderns de Traducció*, 31.
- DEL POZO, Maribel *et al.* (2022). «Traducir e interpretar en la cooperación al desarrollo: Proyecto MELINCO». A: GÓMEZ, Adelina i MARTÍNEZ, Raquel (Eds.), *Traducción e interpretación en entornos institucionales: Enseñanza y práctica de la profesión desde perspectivas sociales e innovadoras = Translation and interpreting in institutional settings: Training and practising the profession from social and innovative perspectives* (p. 61-85). Peter Lang.
- DEL POZO, Maribel i ÁLVAREZ, Paloma (2014). «Análisis comparado de los recursos existentes en la actualidad para la formación de intérpretes en contextos de violencia de género». *Sendebarr*, 25: 247-268.
- DÍAZ ALARCÓN, Soledad; CASTILLO BERNAL, Pilar y RODRÍGUEZ MUÑOZ, María Luisa (2020). «Visibilización de la literatura intercultural de autoras migrantes a través de la traducción». *International Journal for 21st Century Education*, 7(1): 19-30.
- DOMÍNGUEZ ARAÚJO, Lara (2012). «A intérprete en primeira persoa». *I Xornada de Innovación Educativa en Xénero*: 27-33. Área de Formación e Innovación Educativa e Unidade de Igualdade. Universidade de Vigo.
- FEDERICI, Eleonora (2020). «In the chinks of the academia machine: teaching translation and feminism in Italy». A: BOTELLA TEJERA, Carla; FRANCO AIXELÀ, Javier i GEORGHU, Catalina I. (eds.). “*Translatum Nostrum*”. *La traducción y la interpretación en el ámbito humanístico*, 105-118. Granada: Comares
- FEDERICI, Eleonora; GENTILE, Federico P. i ROGERS, Margaret (eds.) (2018). *Translating LSP in Literature through a Gender Perspective* *A Anglistica* 22(2) <http://www.serena.unina.it/index.php/anglistica-aion/issue/view/631>
- HABA OSCA, Julia i ZARAGOZA NINET, Gora (2021). «La literatura inglesa como vehículo para despatriarcalizar el conocimiento en los estudios de grado». A: COTÁN FERNÁNDEZ, Almudena i RUIZ SÁNCHEZ, José Carlos (coord.) *Muros de*

discriminación y exclusión en la construcción de identidades: la mirada de las ciencias sociales: 675-696. Dykinson: Madrid <https://www.dykinson.com/libros/muros-de-discriminacion-y-exclusion-en-la-construccion-de-identidades-la-mirada-de-las-ciencias-sociales/9788413775647/>

HENRY-TIERNEY, P. (2019). «Parameters, Thresholds and Liminal Spaces: Designing a Course on Sex, Gender and Translation». A: DE MARCO, Marcella i TOTO, Piero (eds) *Gender Approaches in the Translation Classroom*. Londres: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-04390-2_3

MANGIRON, Carme (en premsa). «La perspectiva de gènere en la traducció de videojocs: presentació d'una experiència didàctica». *La perspectiva de género en la formación en traducción: una mirada desde las experiencias docentes*. *Quaderns de Traducció*, 31.

MAREY-CASTRO, Cristina i DEL-POZO-TRIVIÑO, Maribel. (2020). «Deconstruir mitos y prejuicios para interpretar a mujeres migrantes en contextos de violencia de género o prostitución en España». *Mutatis Mutandis, Revista Latinoamericana de Traducción*, 13(1): 64-92, <https://www.redalyc.org/journal/4992/499272694005/html/>

MARTÍNEZ-CARRASCO, Robert (2019). «Social Action and Critical Consciousness in the Socialization of Translators-to-Be. A Classroom Experience». A: DE MARCO, Marcella i TOTO, Piero (eds) *Gender Approaches in the Translation Classroom*. Londres: Palgrave Macmillan, https://doi.org/10.1007/978-3-030-04390-2_4

MOLINA, Lucía (en premsa). «El hiyab, una cuestión de género. Una actividad para desarrollar la competencia cultural en la clase de árabe». *La perspectiva de género en la formación en traducción: una mirada desde las experiencias docentes*. *Quaderns de Traducció*, 31.

MONTÉS, Antonia (2019). «Teaching Gender Issues in Advertising Translation: The Case of University Marketing». A: DE MARCO, Marcella i TOTO, Piero (eds) *Gender Approaches in the Translation Classroom*. Londres: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-04390-2_5

OAKNÍN, Mazal i BOLAÑOS GARCÍA-ESCRIBANO, Alejandro (eds.) (2022). *Feminism and Gender Awareness in Modern Foreign Languages and Translation*. E-Expert Seminar Series: Translation and Language Teaching, volume VI. Córdoba: UCOPress.

- ORDÓÑEZ-LÓPEZ, Pilar (en premsa). “La asignatura de Traductología: un espacio privilegiado para fomentar la toma de conciencia de la perspectiva de género”. *La perspectiva de género en la formación en traducción: una mirada desde las experiencias docentes. Quaderns de Traducció*, 31.
- RANZATO, I. (2019). «Gayspeak in the Translation Classroom». A: DE MARCO, Marcella i TOTO, Piero (eds) *Gender Approaches in the Translation Classroom*. Londres: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-04390-2_7
- RODRÍGUEZ MUÑOZ, María Luisa (2021). «La aplicación del enfoque de género en el aula de Traducción Intercultural a través del trasvase del arte protesta de Guerrilla Girls». A: BARRAGÁN MARTÍN, Ana Belén et al. (eds) *Innovación docente e investigación en arte y humanidades: nuevos enfoques en la metodología docente*. P. 289-298. <https://digibug.ugr.es/bitstream/handle/10481/78956/Dykinson-RDB-Methodologias-docentes.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- RODRÍGUEZ MUÑOZ, María Luisa (2022). “La identificación de los sesgos de género en derecho a través de la traducción multimodal”. A: GUILLÉN RIQUELME, Alejandro (ed.) *International Handbook of Innovation and Assessment of the Quality of Higher Education and Research* (Vol. 1) [e-book]. Thomson Reuters.
- ROMERO, Lupe (2021). «Cómo introducir la perspectiva de género en la enseñanza de la L2 para la traducción: primeros resultados de una experiencia docente». A: SCHMIDHOFER, Astrid y Enrique CEREZO, Enrique (eds). *Foreign Language Teaching in Translation and Interpreting Programmes*. Peter Lang Publishers: Frankfurt: 114-138.
- ROMERO, Lupe (en premsa). «Avances y resistencias en la introducción de la perspectiva de género en el aula de traducción: una experiencia docente». A: FEDERICI, Eleonora; MAESTRI, Eliana i GIORGI, Giulia (eds.) ‘Translation and Interpreting as Sites of Agency and Activism: Acts of Resistance and Change’ *Lingue e Linguaggi*.
- ROMERO, Lupe (en premsa). «De la teoría a la práctica: reflexiones del alumnado en torno a la aplicación del enfoque feminista en la traducción audiovisual». *La perspectiva de género en la formación en traducción: una mirada desde las experiencias docentes. Quaderns de Traducció*, 31.
- SALES SALVADOR, Dora (2022). «Perspectiva de género en documentación aplicada a la traducción y la interpretación». A REVERTER, Sonia (ed.) *Experiencias docentes de la introducción de la perspectiva de género*. Col. Innovación Edu-

- cativa (27). Publicacions de la Universitat Jaume I <http://dx.doi.org/10.6035/InnovacioEducativa.27>
- SANTAEMILIA, Jose (2019). «Indirect Sexism in John Grisham's *Sycamore Row* (2013). Unveiling Sexual Inequality Through a Gender-Committed Pedagogy in the Translation Classroom». A: De MARCO, Marcella i TOTO, Piero (eds.). *Gender Approaches in the Translation Classroom*. Londres: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-04390-2_8
- SPOTURNO, María Laura (en premsa). «Traducción y conciencia de género. Experiencias en la clase de traducción literaria en una universidad pública de la Argentina». *La perspectiva de género en la formación en traducción: una mirada desde las experiencias docentes. Quaderns de Traducció*, 31.
- TINEDO RODRÍGUEZ, Antonio J. (2021). «Redescubriendo el canon a través de la traducción. El canon desde una óptica de género como recurso didáctico». *International Journal for 21st Century Education*, 8(1): 67–79. <https://doi.org/10.21071/ij21ce.v8i1.13753>
- TINEDO RODRÍGUEZ, Antonio J. (2022). «Producción fílmica, género, literatura y traducción audiovisual didáctica (TAD) para el aprendizaje integrado de contenidos y lenguas (AICLE)». *DIGILEC: Revista Internacional de Lenguas y Culturas*, 9, 140-161. <https://doi.org/10.17979/digilec.2022.9.0.9155>
- TOLEDANO BUENDÍA, Carmen. (2019). «Integrating gender perspective in interpreter training: A Fundamental requirement in contexts of gender violence». A: DE MARCO, Marcella i TOTO, Piero (eds.). *Gender Approaches in the Translation Classroom*. Londres: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-04390-2_10
- VILLANUEVA-JORDÁN, Iván i CALDERÓN DÍAZ, Silvia (2019). «Enseñar a traducir mediante temas de género: adaptación del diseño instruccional de un taller de iniciación a la traducción». *MonTI*, 11: 109-129. <https://doi.org/10.6035/MonTI.2019.11.4>
- ZARAGOZA NINET, Gora i RICART VAYÁ, Alicia (2020). «Raising Gender Awareness in Translation through AVT and Advertising». *Sendeban*. 31: 419-436 <https://doi.org/10.30827/sendeban.v31i0.13600>
- ZARAGOZA NINET, Gora, i MARTÍNEZ-CARRASCO, Robert (2022). «Miopía de género y pensamiento crítico en el grado de Traducción e Interpretación: percepciones

del alumnado e implicaciones curriculares». *Onomázein*, (57): 01–20. <https://doi.org/10.7764/onomazein.57.01>

ZARAGOZA NINET, Gora (en premsa). «Analizar traducciones desde una perspectiva feminista: una propuesta metodológica». *La perspectiva de género en la formación en traducción: una mirada desde las experiencias docentes. Quaderns de Traducció*, 31.

Guies i manuals de llenguatge no sexista i inclusiu, i recursos educatius i bibliogràfics amb perspectiva de gènere per a l'aula de T&I

AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Guia de comunicació inclusiva*: <https://ajuntament.barcelona.cat/guia-comunicacio-inclusiva/es/>

LÓPEZ, Ártemis (2019). «Tú, yo, elle y el lenguaje no binario». *La linterna del traductor*, 19: <http://lalinternadeltraductor.org/n19/traducir-lenguaje-no-binario.html>.

BLAGUER CALLEJÓN, María Luisa (2007). «Género y lenguaje. Presupuestos para un lenguaje jurídico igualitario», *Revista de Derecho Político*, 73: 71-100: <https://doi.org/10.5944/rdp.73.2008.9062>

BENGOECHEA, Mercedes (2021). *Guía de aplicación de un lenguaje inclusivo*. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales: Madrid: <https://www.cepc.gob.es/sites/default/files/2022-06/a-934-guia2021-21x15-web-corregida.pdf>

BORJA, Anabel i DEL POZO, Maribel (eds.) (2015). *La comunicación mediada por intérpretes en contextos de violencia de género. Guía de buenas prácticas para trabajar con intérpretes*. Valencia: Tirant Lo Blanch.

CABEZA-PEREIRO, Carmen; CASADO-NEIRA, David; CONWAY, Brian et al. (2023). *Silent Harm. A Training Manual for Service Providers and Interpreters who work with Deaf, Refugee, and Migrant Women and Girls who have experienced Gender-Based Violence*. Intersource Group. <https://indd.adobe.com/view/a52bd01c-a8c8-4749-b432-5222259aac09>

COCEMFE (2019). *Manual básico sobre género y discapacidad*: <https://www.cocefmfe.es/wp-content/uploads/2020/06/COCEMFE-manual-genero-discapacidad.pdf>

- DEL POZO, Maribel i TOLEDANO, Carmen (2016). «Training interpreters to work with foreign gender violence victims in police and court settings. in language and law». A: COULTHARD, Malcolm i HALE, Sandra (eds.) *Linguagem e Direito*, 3-2: 192–203.
- DONOSO, Silvia *et al.* (2022). *Guia de comunicació inclusiva i no sexista CSIC* - Instituto de Ciencias del Mar (eds.): <http://hdl.handle.net/10261/263028>
- ESPASA BORRÀS, Eva (2019). «No tindrem un vocabulari prou bo?: feminisme, subtitulació i terminologia». *Terminàlia*, (19): 55–58: <https://revistes.iec.cat/index.php/Terminalia/article/view/145733>
- Expanding Professional Borders. Public Service Interpreting And The Challenges Of The New Millenium*. Coordinadora: Anna Gil-Bardají. UAB. Vídeos formatius: <https://webs.uab.cat/expandingpsi/>
- EXPÓSITO CASTRO, Carmen i RODRÍGUEZ MUÑOZ, María Luisa (eds.) (2023). *Guía de buenas prácticas de lenguaje inclusivo para la redacción y la traducción. Español, inglés, italiano, francés y alemán*. UCOPress. Editorial de la Universidad de Córdoba: <https://www.uco.es/servicios/ucopress/index.php/es/catalogo-h/product/1017-ebook-guia-de-buenas-practicas-de-lenguaje-inclusivo-para-la-redaccion-y-la-traduccion>
- FUNDACIÓN MUJERES. *Educación en Igualdad. Recursos Educativos para educar en la igualdad y la prevención de la violencia de género*: <https://www.educarenigualdad.org/herramientas-didacticas/>
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2011). *Guia d'usos no sexistes de la llengua en els textos de l'Administració de la Generalitat de Catalunya*: https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/informacio_i_difusio/publicacions_en_linia/classific_temes/temes_opuscles_divulgatiu/guia_usos_no_sexistes
- GÓMEZ, Rocío (2016). Pequeño manifiesto sobre el género neutro en castellano: <https://lingualtrafinitio.files.wordpress.com/2016/04/pequec3b1o-manifiesto-sobre-el-gc3a9nero-neutro-en-castellano.pdf>
- IRN WORLD GENDER (2019). *Diccionario del género en traducción* <https://worldgender.cnrs.fr/es/>
- LLEDÓ, Eulàlia. *Guías y manuales (lenguaje inclusivo)*. (En català i castellà de diferents àmbits: cultura, esport, etc.): <https://www.eulalialledo.cat/es/publicaciones/guias-y-manuales-lenguaje-inclusivo/>

- NÚÑEZ, Trinidad i TROYANO, Yolanda (2011). *La violencia machista en el cine. Materiales para una intervención psico-social*. Madrid: Delta Publicaciones Universitarias.
- PLATERO, R. Lucas; ROSÓN, María i ORTEGA, Esther (eds.). (2017). *Barbarismos queer y otras esdrújulas*. Barcelona: Ediciones Bellaterra.
- RODRÍGUEZ-ARCOS, Irene i GONZÁLEZ DÍAZ, Andrea (2021). «Lenguaje inclusivo y representación del colectivo queer en solicitudes de adopción: análisis contrastivo inglés-español». *Hikma*, 20(1), 157–184: <https://doi.org/10.21071/hikma.v20i1.12942>
- SOS-VIC (web de formació). *Formación para intérpretes en contextos de violencia de genero*: <https://sosvics.eintegra.es/>
- TOSI, Carolina (2023). «El lenguaje inclusivo como derecho. Una propuesta frente a los discursos prescriptivos sobre la lengua». *Descentrada*, 7(1): <https://doi.org/10.24215/25457284e202>
- UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA (2008). *Guia per a l'ús no sexista del llenguatge a la Universitat Autònoma de Barcelona*: <https://www.uab.cat/doc/llenguatge>
- UNIVERSITAT JAUME I (2016). *Guia de tractament no sexista del llenguatge administratiu*: <http://isonomia.uji.es/wp-content/uploads/2013/06/Z-Maquetacio%CC%81-ISONOMIA-guia-en-valencia%CC%80-versi%C3%B3n-Web.pdf>
- XARXA VIVES D'UNIVERSITATS (2019). *Criteris multilingües per a la redacció de textos igualitaris*: <https://www.vives.org/book/criteris-multilingues-per-a-redaccio-textos-igualitaris/>

Grups de recerca i innovació docent

- ADHUC–Centre de Recerca Teoria, Gènere, Sexualitat, Universitat de Barcelona. Directora: Dra. Mònica Rius Piniés. <https://www.ub.edu/adhuc/ca>
- GETLIHC-Grup d'Estudis de Gènere: Traducció, Literatura, Història i Comunicació. Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya. Coordinadora i Investigadora principal: Dra. Pilar Godayol. <https://mon.uvic.cat/estudis-degenere/>
- Grup de Recerca FORTI-Formació en Traducció i Interpretació. Departament de Traducció i d' Interpretació i d' Estudis de l'Àsia Oriental de la

Universitat Autònoma de Barcelona. Coordinadora i Investigadora principal: Dra. Patricia Rodríguez-Ines. <https://webs.uab.cat/forti/>

- Grup de recerca interdisciplinari GRÈC-*Gènere, raça, ètnia i classe*. Universitat Rovira i Virgili. https://www.urv.cat/grups_recerca/grec/sito/grec-pres.htm
- Grup de recerca MIRAS-*Mediació i Interpretació: Recerca en l'Àmbit Social*. Departament de Traducció i d' Interpretació i d' Estudis de l' Àsia Oriental de la Universitat Autònoma de Barcelona. Coordinadora i Investigadora principal: Dra. Marta Arumi <https://webs.uab.cat/miras/ca/>
- Grupo de Innovación Docente (GID) “LINKTERPRETING. Enseñar desde los derechos humanos” <http://eafp.uvigo.gal/gl/campus-aberto/formacion-e-innovacion-educativa/gid/linketerpreting-ensinar-dende-os-dereitos-humanos/>. Coordinadora: Maribel del Pozo Triviño.
- Grupo docente 169. Coordinadora: Azahara Veroz González. Universidad de Córdoba.
- Institut Universitari d'Estudis Feministes i de Gènere. Coordinació: Dra. Sonia Reverter Bañón. Universitat Jaume I (UJI).
- IUIEG-*Instituto Universitario de Investigación de Estudios de Género*. Direcció: Dra. Alejandra Hernández Ruiz. Universitat d'Alacant.
- LINKTERPRETING: <http://linkterpreting.uvigo.es/>
- ORIENS. Transferencia del saber en el Próximo Oriente y la Cuenca Mediterránea (PAI HUM-940). Team 2: Contemporaneity and Present (language, literature, translation and culture). Investigador principal: Juan Pedro Monferrer-Sala. Universidad de Córdoba. <http://www.uco.es/investiga/grupos/oriens/team2/index.php/teaching-innovation-projects/#>
- SIFT-*Seminari d'Interseccionalitat, Feminismes i Traducció*. Direcció: Dra. Lupe Romero. Facultat de Traducció i Interpretació. Universitat Autònoma de Barcelona.
- TradAV: <https://www.uco.es/tradav/>
- TRADIC-Traducción, Ideología y Cultura. Investigadora responsable: María Carmen Vidal Claramonte. Universidad de Salamanca. <https://tradic.usal.es/>

Associacions de traductors/es i intèrprets

ACE: <https://ace-traductores.org/>

APTIC (T&ICataluña) <https://www.aptic.cat/es/>

Asetrad: <https://asetrad.org/>

ATRAE: <https://atrae.org/>

AGPTI: <https://www.agpti.org/>

EIZIE: <https://eizie.eus/es>

Xarxa: <https://xarxativ.es/>

REDVertice: <http://www.redvertice.org/>

CEATL (Conseil Européen des Associations de Traducteurs Littéraires): <https://www.ceatl.eu/>

FIT (Federación Internacional de Traductores): <https://es.fit-ift.org/>

07. PER A APROFUNDIR

Estudis de traductologia feminista

Per a una proposta bibliogràfica més detallada sobre estudis de traductologia feminista (transnacional) en àmbit espanyol i llatinoamericà, vegeu el magnífic annex que s'aporta en la següent publicació:

CASTRO, Olga i SPOTURNO, María Laura (2020). «Feminismos y traducción: apuntes conceptuales y metodológicos para una traductología feminista transnacional». *Mutatis Mutandis. Revista Latinoamericana de Traducción*, 13(1), p. 11-44.

Referències bibliogràfiques citades a aquesta guia

AGUILERA-JIMÉNEZ, Antonio i GÓMEZ DEL CASTILLO, Mª Teresa (2010) *CINE Y VIOLENCIA: Violencia y Discapacidad. Reflexiones y materiales para la intervención en la comunidad*. https://personal.us.es/aguijim/11_03_Violencia_y_discapacidad_en_el_cine.pdf

ÁLVAREZ RAMÍREZ, Gloria E. (2023). *El capacitismo, estructura mental de exclusión de las personas con discapacidad*. Ed. Cinca: Madrid.

ÁLVAREZ SÁNCHEZ, Patricia (2021). «La traducción feminista inclusiva y sus ausencias en la práctica de la traducción literaria». *mAGAZin*, 29: 7-15.

BELTRÁN, Miguel (1990). «Sobre el lenguaje como realidad social». *Revista del Centro de Estudios Constitucionales*, 7: 33-55.

BLOOM, Benjamin S. *et al* (1956). *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: The Cognitive Domain*. David McKay, New York.

BLOOM, Benjamin S. *et al* (1964). *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook II: Affective Domain*. David McKay, New York.

BOTELLA TEJERA, Carla (2021). «Una panoràmica sobre las mujeres en el mundo académico y profesional de la traducción audiovisual» a BOTELLA TEJERA, i AGULLÓ GARCÍA, Belén (eds.). *Mujeres en la traducción audiovisual: perspectivas desde el mundo académico y el profesional*. Ed. Síndesis, p. 9-21.

CAMERON, Deborah (1990). *The Feminist Critique of Language: A Reader*. Londres: Routledge.

- CASTRO, Olga i ERGUN, Emek (2018). «Feminism and translation» a EVANS, Jon i FERNÁNDEZ, Fruela (eds.), *The Routledge handbook of translation and politics*: 125- 143. Londres/Nueva York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315621289-9>
- CRENSHAW, Kimberlé (1989). «Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics». *University of Chicago Legal Forum*, 140: 139-167.
- CUBILLOS ALMENDRA, Javiera (2015). «La importancia de la interseccionalidad para la investigación feminista». *Oxímora. Revista Internacional de Ética y Política*, (7): 119-137.
- CURIEL, Ochy (2014). «Hacia la construcción de un feminismo descolonizado. A propósito de la realización del Encuentro Feminista Autónomo: haciendo comunidad en la casa de las diferencias», a ESPINOSA, Yuderkys; GÓMEZ, Diana i OCHOA, Karina (Eds.) *Tejiendo de otro modo: Feminismo, epistemología y apuestas descoloniales en Abya Yala*: 325-334. Popayán: Editorial Universidad del Cauca.
- ESPINOSA, Yuderkys (2014). «Una crítica descolonial a la epistemología feminista crítica». *El Cotidiano*, 184: 7-12.
- FERNÁNDEZ IGLESIAS, Fruela (2012). «De la profesionalización a la invisibilidad: las mujeres en el sector de la traducción editorial». *TRANS: revista de traductología*, 16: 49-64.
- HARAWAY, Donna (1988). «Situated knowledges: The Science question in feminism and the privilege of partial perspective». *Feminist Studies*, 14(3): 575-599. <https://doi.org/10.2307/3178066>
- HARVEY, Keith (1998). «Translating Camp Talk». *The Translator*, 4(2): 295-320. <https://doi.org/10.1080/13556509.1998.10799024>
- HAYES, Joseph. J. (1976). «Gayspeak». *Quarterly Journal of Speech*, 62(3): 256-266. <http://dx.doi.org/10.1080/00335637609383340>
- HENITIUK, Valerie (1999). «Translating woman: reading the female through the male». *Meta, Journal des traducteurs/Translators' journal*, 44 (3): 469-483.
- HILL COLLINS, Patricia (1990/2000). *Black feminist thought. Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. New York: Routledge.

- LAGARDE, Marcela (2003). «El feminismo y la mirada entre mujeres». Ponència al Seminario Internacional sobre Liderazgo y Dirección para Mujeres “Poder y empoderamiento de las mujeres”, Valencia, España. https://xenero.webs.uvi-go.es/profesorado/marcela_lagarde/mirada.pdf
- LLEDÓ, Eulàlia (2005). *De llengua, diferència i context*. Quaderns de l’Institut, 3. Institut Català de les dones.
- LUGONES, María (2008). «Colonialidad y género». *Tabula Rasa*, 9: 73-101.
- MARTÍN RUANO, Rosario (2008). «La resistencia al trasluz: las prácticas feministas de la traducción a examen o el cuestionamiento de las ortodoxias» a GODAYOL, Pilar i CALEFATO, Patrizia (eds.) *Traducción, género y poscolonialismo*. Designis 12: 49-56. Buenos Aires: La Crujía.
- MILLS, Charles W. (1964). *Poder, política, pueblo*. México: Fondo de Cultura Económica.
- NARIO-REDMOND, Michelle; KEMERLING, Alexia A. i SILVERMAN, Arielle (2019). «Hostile, Benevolent, and Ambivalent Ableism: Contemporary Manifestations». *Journal of Social Issues*, 75(3): 726-756. <https://doi.org/10.1111/josi.12337>
- PACTE GROUP (2017). «PACTE Translation Competence model: a holistic, dynamic model of Translation Competence» a HURTADO ALBIR (ed.). *Researching Translation Competence* 35-41. Amsterdam: John Benjamins.
- QUIJANO, Aníbal (2000). «Colonialidad del poder, eurocentrismo y América Latina» a LANDER, Edgardo (Ed.). *La colonialidad del saber: eurocentrismo y ciencias sociales. Perspectivas Latinoamericanas*: 122- 151. Buenos Aires: CLACSO.
- REIMONDEZ, María (2020). «El enfoque feminista de la traducción e interpretación: una ventaja competitiva». *Transfer*, 15(1-2): 168-190. <https://doi.org/10.1344/transfer.2020.15.168-190>
- ROJAS-CASTILLO, Jaime (2022). «Marcador no binario de género en documentos oficiales de identidad: experiencia comparada». Asesoría Técnica Parlamentaria. Biblioteca del Congreso Nacional de Chile. https://obtienearchivo.bcn.cl/obtienearchivo?id=repositorio/10221/33833/1/Marcador_no_binario_de_genero_en_documentos_oficiales_de_identidad_experiencia_comparada.pdf
- SANTAEMILLA, Jose (2020). «La traducción hoy en día: retrato de una profesión feminizada. Aspectos éticos y laborales». *Transfer*, 15 (1-2): 207-232. <https://doi.org/10.1344/transfer.2020.15.207-232>

- SORIANO VILLARROEL, Isabel (2007). «Género y aspectos sociológicos». A: NERÍN, Isabel; JANÉ, Mireia. (coord.) *Libro blanco sobre mujeres y tabaco. Abordaje con una perspectiva de género*. Zaragoza: Comité para la Prevención del Tabaquismo y Ministerio de Sanidad y Consumo: 23-38.
- URIARTE, Luis Miguel i ACEVEDO, Manuel (2018). «Sociedad red y transformación digital: hacia una evolución de la consciencia de las organizaciones». *Economía industrial (Ejemplar dedicado a: Nuevos Paradigmas Organizativos, I)*: 35-49.
- WEST, Candance i ZIMMERMAN, Don H. (1987). «Doing gender». *Gender & Society*, 1(2): 125-151

La Traducció i Interpretació és una disciplina que tot i estar fortament feminitzada, les posicions de poder i els reconeixements professionals solen estar copats per homes.

I pel que fa a l'exercici de la professió, sovint no es posa prou atenció als biaixos (in)conscients dels i les traductors/es.

La Guia per a una docència universitària amb perspectiva de gènere de Traducció i Interpretació ofereix propostes, exemples de bones pràctiques, recursos docents i eines de consulta que permeten transversalitzar la perspectiva de gènere en totes les etapes del procés traductor en els actuals graus i màsters de la disciplina.

Consulta les guies d'altres disciplines a vives.org

Xarxa Vives
d'universitats

Universitat Abat Oliba CEU. Universitat d'Alacant. Universitat d'Andorra. Universitat Autònoma de Barcelona. Universitat de Barcelona. Universitat CEU Cardenal Herrera. Universitat de Girona. Universitat de les Illes Balears. Universitat Internacional de Catalunya. Universitat Jaume I. Universitat de Lleida. Universitat Miguel Hernández d'Elx. Universitat Oberta de Catalunya. Universitat de Perpinyà Via Domitia. Universitat Politècnica de Catalunya. Universitat Politècnica de València. Universitat Pompeu Fabra. Universitat Ramon Llull. Universitat Rovira i Virgili. Universitat de Sàsser. Universitat de València. Universitat de Vic · Universitat Central de Catalunya.